

Evropska unija – izazov i šansa za Srbiju, 21. marta 2008.

Ima li Srbija alternativu Evropskoj uniji?

Deveta debata Demokratskog političkog foruma sa temom "**Evropska unija - izazov i šansa za Srbiju**", održana je u petak, 21. marta 2008. u Beogradu.

Uvodne reči i podsticaj diskusiji koja je trajala puna četiri sata, imale su **prof. dr Vesna Rakić-Vodinelić**, dekanka Pravnog fakulteta Univerziteta "Union", i **Ljiljana Smajlović**, glavna i odgovorna urednica lista "Politika". Razgovor je moderirala istaknuta novinarka RTV B92 **Ljubica Gojgić**.

Učesnici debate "Evropska unija - izazov i šansa za Srbiju" ocenili su da "Srbija ima alternativu, ali ne tako dobru kao što je Evropska unija".

U debati su učestvovali: **Milorad Bjeletić** (Beogradska otvorena škola), **Miladin Kovačević** (Zavod za statistiku Srbije), **Dragan Bisenić** (novinar), **Dušan Lazić** (Forum za međunarodne odnose), **Slobodan Marković** (Institut za evropske studije), **Slaviša Orlović** (Fakultet političkih nauka), **Milorad Kovačević** (Ekonomski institut), **Miljenko Dereta** (Građanske inicijative), **Sanja Mešanović** (Kancelarija za evropske integracije), **Duška Anastasijević** (Vreme), **Vukašin Pavlović** (Fakultet političkih nauka), **Goran Svilanović** (Pakt za stabilnost Jugoistočne Evrope), **Živorad Kovačević** (Evropski pokret u Srbiji), **Žarko Korać** (narodni poslanik), **Vladimir Vuletić** (Filozofski fakultet), **Milan Stanimirović** (narodni poslanik), **Goran Vasić** (Fond za razvoj Vojvodine), **Jovana Zorić** (Beogradski centar za ljudska prava), **Slobodan Vučković** (Centar za demokratiju), **Vlastimir Matejić** (Centar za demokratiju), **Dragana Aleksandrić** (Evropski pokret u Srbiji), **Dejan Anastasijević** (Vreme), **Maja Bobić** (Evropski pokret u Srbiji), **Srđan Majstorović** (Kancelarija za evropske integracije), **Jelica Minić** (Institut ekonomskih nauka), **Tanja Mišćević** (Kancelarija za evropske integracije), **Nataša Vučković** (Centar za demokratiju), **Dragoljub Mićunović** (Centar za demokratiju), **Vesna Rakić-Vodinelić** (Pravni fakultet Univerziteta Union), **Ljiljana Smajlović** (Politika), **Predrag Bubalo** (Ministarstvo trgovine i usluga), **Drinka Gojković** (Dokumentacioni centar ratovi 1991-1999), **Milan Podunavac** (Fakultet političkih nauka), **Tamara Spaić** (Blic), **Zaharije Trnavčević** (novinar).

Vesna Rakić-Vodinelić je ocenila da se Srbija posle jednostrano proglašene nezavisnosti Kosova nalazi pred "redefinisanjem svog najbitnijeg cilja". Ona je navela da Srbija treba da odluči da li je cilj Srbije EU ili neki drugi modeli.

Rakić-Vodinelić je rekla da izjavu premijera Vojislava Koštunice da Srbija može ući u Evropsku uniju samo sa Kosovom kao svojim integralnim delom tumači kao da Srbija neće ni postati član Unije. Ona je objasnila da EU nije država i da se ne može očekivati od nje da dâ izjavu da li se Kosovo nalazi ili ne nalazi u Srbiji.

Ona je rekla da Srbija, osim EU, ima dva ne tako dobra strateška cilja. "Rusija kao uzor i obnova nesvrstanosti. Prvi uzor koji se nudi je model imperijalističke Rusije...", kazala je ona.

Glavna i odgovorna urednica lista "Politika" **Ljiljana Smajlović** istakla je da Srbija ima alternativu, ali ne tako dobru kao što je EU, kao i da Srbija ne može da uđe u EU sa Kosovom kao svojim sastavnim delom.

"Nije mi jasna državna politika da Srbija uđe u EU sa Kosovom kao svojim sastavnim delom, a onda da se iznutra bori protiv toga da Kosovo uđe u Uniju", navela je Smajlović.

Ona je kazala da nije sigurna da bi Srbija brže ušla u EU ako bi se odrekla Kosova.

Direktorka Kancelarije za evropske integracije **Tanja Mišćević** ukazala je da nezavisnost Kosova nije uslov za ulazak Srbije u Evropsku uniju, kao i da za Srbiju važe uslovi koji su važili i za druge zemlje.

Prema njenim rečima, alternativa je "privilegovano članstvo".

"Imam utisak da Srbija od početka pregovora sebe više vidi kao privilegovanog partnera EU, a manje kao člana, što je greška", kazala je ona.

Najveću polemiku izazvalo je izlaganje ministra za trgovinu i usluge **Predraga Bubala** koji se suprotstavio oceni **Dragoljuba Mićunovića** da je Vlada Srbije pala zbog neslaganja oko približavanja Srbije Evropskoj uniji. Mićunović je ocenio da je Vlada Srbije "pala zbog Evrope, a ne zbog Kosova".

Mićunović je naglasio da greše "oni koji tvrde da će Kosovo jednog dana biti u potpunoj ingerenciji Srbije i da će velike sile videti svoje greške, promeniti svoj stav i da će Srbija ući u Evropu".

"To je pogrešno", rekao je on i ukazao da to Srbiju udaljava od Evrope, naročito ako posle usledi povlačenje ambasadora i upućivanje demarša.

Ministar Bubalo kazao je da je Vlada Srbije pala zbog neslaganja oko Kosova. "Mi smo imali dve različite grupacije u Vladi Srbije. Jedna koja se iskreno bori i zalaže da ne dođe do otimanja Kosova i našeg priznanja te činjenice na direktan i indirektan način. I druga grupacija koja deklarativno kaže da to neće uraditi, ali je ipak spremna na indirektno priznanje nezavisnosti Kosova", rekao je Bubalo.

On je kazao da je najbolji odgovor za njegovu tvrdnju "činjenica formiranja koalicije". "Ja ne vidim većeg garanta od (Nenada) Čanka, na primer, da Boris Tadić neće priznati nezavisnost Kosova", rekao je Bubalo. On je ocenio da Srbija konzistentno i neizostavno ide u Evropsku uniju i dodao da su privreda i privrednici učinili više od političara za ulazak zemlje u Uniju.

Učesnici debate podsetili su se i reči našeg uglednog novinara Stojana Cerovića, koji je preminuo na današnji dan, pre tačno tri godine.

Ljubica Gojgić: Politički izazovi Srbije

Dobar dan. Zadovoljstvo mi je i čast da kao moderatorka današnje debate otvorim devetu debatu u okviru projekta Demokratski politički forum, koji veoma uporno već godinu dana organizuje Centar za demokratiju, postavljajući svaki put iznova pitanje o političkim izazovima Srbije.

Danas ćemo govoriti o Evropskoj uniji, kao izazovu i šansi za Srbiju. Hvala vam što ste došli i mislim da današnji sastav učesnika obećava zanimljiv razgovor.

Nekoliko uvodnih napomena: Debata koja je za temu imala EU i Srbiju održana je u organizaciji Centra za demokratiju u okviru ovog projekta 28. maja prošle godine, to je bila prva debata, i tada se postavljalo pitanje gde je mesto Srbiji - da li u Evropi i koji su izazovi evropskih integracija. Sva ta pitanja čini mi se postaviće se danas ponovo, uz neke nove momente i neke nove događaje koji su se u međuvremenu dogodili.

Iako definisan kao jedan od pet ključnih strateških principa vlasti, proces evropskih integracija ponovo je usporen, neki će reći i potpuno zaustavljen

Razlika između tog 28. maja 2007. kada smo razgovarali o evropskim integracijama i današnjeg dana kada opet razgovaramo o evropskim integracijama je sledeća: U međuvremenu je Srbija imala jednu vladu koja je sada samo tehnička vlada, ta vlada je završila, neki kažu u rekordnom roku, pregovore o stabilizaciji i pridruživanju sa EU, parafiran je sporazum, Srbija je podržala, a potom i učestvuje u formiranju CEFTE, uključila se u energetska uniju, stupio je na snagu sporazum o viznim olakšicama, pregovara se o daljoj liberalizaciji viznog režima.

Pa ipak, iako definisan kao jedan od pet ključnih strateških principa vlasti, proces evropskih integracija ponovo je usporen, neki će reći i potpuno zaustavljen.

Gospodin Živorad Kovačević učestvovao je na toj raspravi 28. maja 2007. godine, i rekao je da mu se čini da nema zemlje koja se na putu ka tim evro-integracijama suočavala sa toliko izazova, kao što je to Srbija. Srbija je morala na tom putu, i dalje mora, da se suoči sa prošlošću, da u međuvremenu u potpunosti ostvari saradnju sa Haškim tribunalom, idući ka tom nečemu što se nadamo da će biti članstvo u EU, jednog dana. Raspala se državna zajednica Srbija i Crna Gora, a sada imamo od 17. februara i jednostrano proglašenje nezavisnosti Kosova.

Ova debata vodi se uslovima kada je vrh države, čini se, jasno podeljen po pitanju nastavka procesa evropskih integracija

Ova debata vodi se uslovima kada je vrh države, čini se, jasno podeljen po pitanju nastavka procesa evropskih integracija: jedan deo je za nastavak saradnje sa Evropom, drugi deo vlasti smatra da kada je EU odlučila da pošalje na Kosovo misiju čiji je zadatak da sprovodi Ahtisarijev plan, da je u tom trenutku dalji nastavak evropskih integracija stavljen pod znak pitanja. Postoji jedno mišljenje koje smo čuli prethodnih dana, da je Kosovo, uz objektivnu povređenost velikog broja građana Srbije činjenicom da je jedan broj zemalja, većina zemalja EU, podržao nezavisnost, da se Kosovo koristi samo kao izgovor za promociju prilično ukorenjene, po tom tumačenju, ideje, da Srbija ne treba da nastavi put ka Evropi već da treba tražiti alternative.

Postalo je danas čini mi se jasnije, govoreći na toj debati 28. maja to je rekla gospođa Tanja Mišćević koja je i danas tu pa ćemo moći i to da proveravamo, dakle postalo je jasnije da ne postoji jasan politički konsenzus za proces evropskih integracija i da u Srbiji postoji jedan paradoks - da velike pohvale Srbija dobija zbog tih postojećih administrativnih kapaciteta i svi nam kažu da bismo mogli da budemo najbolji đak u razredu samo kada bismo to želeli - dakle gospođa Mišćević je tada rekla da ne postoji taj politički konsenzus. Mi danas možemo da porazgovaramo da li godinu dana kasnije taj utisak ostaje.

Ukratko, čini mi se da su u Srbiji danas najglasnija dva stava. Jedan je da Evropa nema alternativu i da Srbija ukoliko želi da bude bolje društvo u svakom smislu mora da se priključi Uniji, kojoj su se priključile ili žele da se priključe sve zemlje iz regiona. Drugi stav je da pitanje evro-integracija ne treba nametati kao dogmu, i da postoje alternative članstvu u EU.

U Srbiji su danas najglasnija dva stava. Jedan je da Evropa nema alternativu i da Srbija, ukoliko želi da bude bolje društvo u svakom smislu, mora da se priključi Uniji kojoj su se priključile ili žele da se priključe sve zemlje iz regiona. Drugi stav je da pitanje evro-integracija ne treba nametati kao dogmu, i da postoje alternative članstvu u EU.

Po nekim istraživanjima koja su rađena neposredno pre 17. februara, a imam utisak da još ni jedna organizacija nije radila istraživanje posle tog datuma, ako jeste bilo bi dobro da i o tome porazgovaramo, dakle prema tim istraživanjima više od dve trećine građana Srbije podržava evropske integracije i članstvo Srbije u EU. Ovaj podatak koji sam navela je iz istraživanja koje je rađeno za potrebe Ministarstva za Kosovo i Metohiju i to istraživanje je dalo još jedan zanimljiv podatak: 40% ispitanih građana koji se izjašnjavaju da podržavaju SRS, izjašnjavaju se ujedno i za

Evropu kao opciju koja nema alternativu. Dakle o svim ovim pitanjima, da li Evropa ima alternativu ili postoji nešto bolje, bilo bi dobro da porazgovaramo danas.

Ja bih na kraju htela da kažem da se mi nalazimo u zgradi Narodne banke Srbije, ali ono što možda ne znate jeste da se mi ovde nalazimo zato što Narodna banka za ovakve skupove daje ovaj prostor bez ikakve nadoknade. Mi se na tome zahvaljujemo, ali mislim da postoji očigledna simbolika što se nalazimo u Narodnoj banci i što govorimo o tome da li Evropa ima alternativu. Mali je broj ekonomskih stručnjaka koji će se upustiti u ozbiljnu raspravu da potpuna izolacija Srbije od Evrope može da prosperira i da može da nađe nadomestak na nekim drugim stranama.

Dakle, danas ćemo razgovarati o tome kako vidimo odnose sa EU, da li postoji alternativa, i pozvala bih učesnike koji će se uključiti u raspravu, a kojima je resor ekonomija, da pokušaju da nam objasne koliko će nas koštati činjenica što trenutno imamo tehničku vladu, koliko ta vlada može uopšte da zastupa interese građana, da sprovede dogovoreno, da eventualno parafira i potpiše neke sporazume koji čekaju, da iskoristi sredstva EU koja su dodeljena Srbiji i trebalo bi da se troše u ovoj godini, ali čekaju pre toga potpis, i koliko činjenica da 11. maja imamo nove izbore, koliko nas to zaustavlja ili usporava u procesu evro-integracija.

Naša debata izgledaće otprilike ovako: najpre će vam se obratiti uvodničarke, prof. dr Vesna Rakić-Vodinić, dekanica Pravnog fakulteta Univerziteta Union, a potom i glavna urednica dnevnog lista Politika Ljiljana Smajlović. Nakon uvodnih reči, naravno, očekujemo da ćete se svi vi ili bar dobar deo vas uključiti u raspravu. Izvolite.

(Ljubica Gojgić, novinarka B92)

Vesna Rakić-Vodinić: Srbija ima alternativu, ali Srbija nema dobru alternativu, izuzev EU

Dobar dan, srdačno vas pozdravljam i zahvaljujem profesoru Mićunoviću što je smatrao da ću moći da doprinesem razgovoru na ovu temu.

Ja ću početi svoje izlaganje sećanjem na Stojana Cerovića, koji je umro pre tačno tri godine na današnji dan i koji je kao nesumnjivi evro-entuzijasta u jednom svom tekstu koji se zove "Evropa za zaljubljene", zapisao misao da nam je Evropa isuviše važna i to više kao san nego kao realnost.

U vreme kada je to napisano 2002. godine Evropa je izgledala kao potpuno izvesna budućnost Srbije ili tadašnje Jugoslavije sa dve federalne jedinice, izgledalo je da je dostizanje članstva u EU pitanje vremena koje zahteva ispunjenje određenih standarda, pravnih, političkih i ekonomskih.

Danas, međutim, naročito posle donošenja odluke o nezavisnosti Kosova i priznanja Kosova od strane jednog broja značajnih država u svetu, Srbija se nalazi opet pred novim pitanjem - pred definisanjem svog konačnog i najbitnijeg političkog cilja: da li je Evropa taj strateški cilj kome treba težiti ili postoje alternativni modeli koji mogu da ispune istu svrhu. Moja je teza da, nažalost, Srbija ima alternativu, dakle da nije jedina alternativa EU, ali da takođe Srbija nema, nažalost, dobru alternativu izuzev EU. Ja ću pokušati tu svoju tezu da obrazložim.

Srbija se danas nalazi pred definisanjem svog konačnog i najbitnijeg političkog cilja: da li je Evropa taj strateški cilj kome treba težiti ili postoje alternativni modeli koji mogu da ispune istu svrhu.

Mislim da je veoma važno podsetiti se nekoliko značajnih političkih, pa i pravnih momenata koji su se dogodili u poslednjih nekoliko nedelja. Budući da spoljnu politiku u ovoj državi vodi vlada, ja ću citirati vrh te vlade u odnosu prema EU. Znamo svi da je već neko vreme u opticaju parola "U EU samo sa Kosovom". Ono što se desilo neposredno pre nego što je vlada postala samo tehnička, ne ostavkom nego iz drugog ustavnog razloga, bilo je sledeće: predsednik Vlade dr Koštunica, traži od Vlade da se "ne deli oko pitanja ulaska u EU" i tvrdio je da je najbolje da Vlada jedinstveno saopšti Evropskoj uniji da može računati samo sa tim da Srbija uđe u EU sa Kosovom kao sa svojim integralnim delom.

Poruku da Srbija može ući u EU samo sa Kosovom u svom sastavnom delu ja čitam, možda kao suviše formalni pravnik, ovako: Srbija neće ući u EU

Ja ću ostaviti po strani isticanje uslova za članstvo od strane nekoga ko nije član, to je, nažalost, jedna vrsta iracionalnosti koja više nije poenta, nego je, nažalost, postala konstanta ovog društva. Naravno, ona nije vezana samo za vladu, nego i za ostale brojne političke činioce u ovoj državi. Taj apel i ono na šta se valja usredsrediti jeste zapravo ta poruka da Srbija može ući u EU samo sa Kosovom u svom sastavnom delu. To je poruka koju ja čitam, možda kao suviše formalni pravnik, ovako: Srbija neće ući u EU.

Srbija ne može da uđe u EU sa Kosovom kao svojim integralnim delom iz dva razloga. Jedan razlog je materijalni, sadržinski, a drugi razlog je formalni. Sadržinski razlog sastoji se u tome što je većina članova EU, a pritom ja podvlačim prvih šest članica EU, poslednja je tu bila Holandija, priznala Kosovo kao samostalnu i nezavisnu državu. Ja ću opet ostaviti po strani, tako da kažem, kvalitet toga priznanja. Za svakog pravnika se postavlja pitanje, ne da li je priznanje moglo biti dato, naravno da jeste, to je diskreciono pravo svake države, nego šta je ovde zapravo priznato? Teritorija koja recimo nema ustav, nego samo ustavni okvir? Međutim naša vlast nekako nije uspela da dođe dotle, pa recimo da i ovo pitanje postavi i taj argument upotrebi u svojoj ponekad zaista samo navodnoj političkoj borbi za Kosovo.

Srbija ne može da uđe u EU sa Kosovom kao svojim integralnim delom iz dva razloga. Jedan razlog je materijalni, sadržinski, a drugi razlog je formalni.

E sada, suštinski razlog leži u tome što je većina članica EU priznala Kosovo kao samostalnu državu, tu podvlačim ponovo - sve važne članice EU. Formalni razlog leži u tome što Evropska unija nije država i od nje se ne može očekivati da u vidu bilo kakve izjave konstatuje da se Kosovo nalazi ili ne nalazi u sastavu Srbije. Dakle, ta bi izjava mogla imati nekakav sedativni politički značaj, ali nikakav stvarni značaj.

Budući da je pridruživanje EU dvosmeran proces, naravno, neću da se zadržim samo na stavu naše vlade i predsednika Vlade - na kraju krajeva, vlada se i raspala, tako da kažem, na ovom pitanju - nego treba malo pogledati novija dokumenta, naročito razvoj dokumenata Evropske unije. Kada je u pitanju odnos prema Srbiji između 2005. i 2007. godine, svi vi znate da je parafiran Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju i da on nije potpisan. Naravno, tom parafiranju prethodio je čitav niz dokumenata koje ja sada tu neću pominjati.

Međutim, ono na šta mislim da je vredno skrenuti pažnju, jeste prvi dokument posle konferencije u Solunu, a odnosio se naravno na Srbiju u Crnu Goru, uključujući Kosovo na osnovu Rezolucije 1244. Razvoj te formule se menjao kako se menjao oblik države, posle toga je Crna Gora otpala, pa je sa njom sačinjen poseban papir, a onda je došlo do toga da se negde posle 2006. pogotovo u aneksima - đavo leži u detaljima i uvek treba gledati anekse - više se ne govori o Srbiji uključujući i Kosovo na osnovu Rezolucije 1244, ja sam sigurna da je Tanja Mišćević to dobro zapazila, nego o Srbiji, kao i Kosovu, na osnovu Rezolucije 1244. To je poslužilo kao razlog da se neka značajna dokumenta, između njih i CEFTA, potpišu ne samo od strane državnih nadležnih organa Srbije nego i od strane UNMIKA, kao nekog prezentanta hajde da kažem spoljnog subjektiviteta ili kvazisubjektiviteta Kosova i ono što je zapravo meni upalo u oči jeste da do skora, do onog momenta kada je neposredno predstojalo proglašenje nezavisnosti Kosova, niko iz naše Vlade, od premijera do ministra spoljnih poslova, nikad nije stavio nikakav prigovor na takav pristup.

Sada se stvar promenila i ono što meni izgleda politički nedovoljno obazrivim, da ne upotrebim neku tešku reč, a ja volim da upotrebljavam teške reči, pa ću i upotrebiti - nedovoljno politički poštenim - jeste predstavljanje kraja vlade, reprezentovanje kraja vlade građanima, sa obrazloženjem da su neke političke stranke, tu se naravno misli na DS i G17 plus, promenile svoju politiku o Kosovu uz istovremeno prećutkivanje činjenice da je DSS promenila politiku prema EU.

Ono što je bilo možda najpametnije i u prvoj i u drugoj vladi Vojislava Koštunice, bilo je to što se pregovori sa EU drže vrlo daleko od statusa Kosova i držali su se veoma dugo vrlo daleko, a onda je načinjen zaokret, načinjen od strane premijera, povezani su razgovori o EU sa statusom Kosova i to je razumljivo moralo dovesti do ovakvog ishoda sa vladom kakav smo i doživeli.

Budući da ću poštovati propozicije, po mojoj proceni imam još dva i po minuta, ja zapravo hoću sada da kažem još nešto o mojoj polaznoj tezi da Srbija nažalost ima alternativu, ali moraću da

ekspliciram koje se još dve alternative osim EU nude Srbiji ili postoje kao modeli za strateško opredeljenje.

To je neka vrsta Rusije kao uzora, odnosno Rusija kao neka vrsta uzora. To je ono što sam htela da kažem, ali naravno đavo leži i u lingvističkim problemima. Drugo je ta tek naznačena nekakva obnova nesvrstanosti u jednom potpuno izmenjenom kontekstu svetskih odnosa. Ja ne smatram opciju prema nesvrstanosti kao realističnu opciju i neću trošiti svoje vreme na to, ali neću propustiti da sasvim kratko kažem kako ja vidim uzor te Rusije koji se Srbiji nudi, ne samo od vlasti nego i od najveće političke stranke u Srbiji koja ima velike šanse, ja mislim, da pobeđi na narednim izborima, to je SRS.

Da ekspliciram koje se još dve alternative osim EU nude Srbiji ili postoje kao modeli za strateško opredeljenje: Prvo je Rusija kao neka vrsta uzora, a drugo tek naznačena nekakva obnova nesvrstanosti u jednom potpuno izmenjenom kontekstu svetskih odnosa

Uzor koji se nudi nije uzor Rusije koja se teško bori protiv svake političke opresije, nije uzor hrabrih pojedinaca i civilnog društva koje u Rusiji postoji i vrlo teško živi, nije čak ni nekakva idealizacija kulturno-literarnog ili drugog modela Rusije. Ne. Ono što se neskriveno nudi Srbiji jeste model imperijalne Rusije koji izgleda ovako: u ekonomiji 12% inflacije, čak i Srbija koja je u ekonomskom smislu od Rusije mnogo slabija država ima nešto manju inflaciju. U socijalnom smislu, da li nama treba da bude uzor, da upotrebim izraz Ljubomira Živkova "model ruskog tajkunata", politički podobnog tajkunata, jer je politički nepodoban iza rešetaka, koji znači da mali broj ljudi ima sve, a drugi nemaju ništa. U političkom smislu, da li nam treba takav uzor ponašanja, ja uopšte ne mislim da se to ponašanje odnosi na celu Rusiju, ja mislim da se to ponašanje odnosi na sadašnju rusku vlast, da li treba za politički uzor uzeti vlast koja hapsi ljude zbog neprijavljenih demonstracija, a ne kažnjava ih najobičnijim prekršajnim sankcijama, i to nikog drugog do ni manje ni više nego Garija Kasparova. Da li treba uzeti kao model teško kršenje ljudskih prava i nepostojanje nezavisnog pravosuđa?

Drugi model, malo dalje preko okeana, koji niko nije ponudio kao uzor, a to je američki model, da li i mi treba da uzmemo kao model Buša, gde u pogledu gaženja ljudskih prava nema nekih velikih razlika u odnosu na Putinovu Rusiju i da li mi shvatamo do čega je došlo međunarodno pravo danas? Ja sam čula stalno pozivanje na međunarodno pravo i na to kako Srbija treba da služi odbrani međunarodnog prava. Ja ne znam šta je danas međunarodno pravo, ja nisam ni stručnjak za međunarodno pravo, ali nešto što sam uočila i o tome napisala jedan tekst 2003. godine, i evo, moram da budem neskromna, vrlo često citiram tekst o tome kako osnov međunarodnog prava nisu više ljudska prava, što su ona deklarativno ili stvarno bila, nego bezbednost država, i na tu bezbednost država se vlast svih tih malih, sitnih, jadnih zemalja mnogo više lepi nego za ideju ljudskih prava kao kamena temeljca međunarodnog prava.

Ja ne vidim, odista ne vidim, drugi model koji bi bio prava alternativa za Srbiju osim modela Evropske unije

Danas to u Srbiji izgleda ovako: prihvatajući tezu da je bezbednost države temelj novog

međunarodnog prava, mi dozvoljavamo sebi, mislim na naš državni vrh, da govori o otkidanju ne znam kolikog procenta teritorije, ne pominjući nikad ni jednom rečju one koji tamo žive, izuzev ako su Srbi.

Dakle ja ne vidim, odista ne vidim, drugi model koji bi bio prava alternativa za Srbiju osim modela Evropske unije. Mislim da imamo pravo da budemo evro-entuzijasti, a evro-skeptici, kako kaže Vaclav Klaus, treba da postanemo onda kada budemo tamo. To je moja teza. Hvala vam lepo.

(prof. dr Vesna Rakić-Vodineć, dekanka Pravnog fakulteta Univerziteta "Union")

Ljiljana Smajlović: Šta su vrednosti Evrope?

Ja se takođe zahvaljujem Dragoljubu Mićunoviću što me je pozvao da danas ovde govorim. Naš dogovor je bio da ova naša dva izlaganja posluže kao uvodna teza i kontrateza i ja sad imam mali problem sa tim što se slažem sa obe osnovne konstatacije Vesne Rakić-Vodineć, a to znači da Srbija ima alternativu, ali na žalost nema dobru alternativu, i da Srbija ne može da uđe u Evropu sa Kosovom kao svojim integralnim delom. Ja ovde kontrateze neću moći da ponudim zato što se sa obe ove osnovne teze slažem.

E, sada, uočavam u poslednje vreme, zbog okolnosti i načina na koji se raspala vlada, uočavam izvesnu želju da se protivnik istera na čistinu - jedna strana želi da se utvrdi ko su nosioci antievropskog diskursa u našem društvu, a ova druga ko hoće odnosno ko neće dovoljno čvrsto da brani Kosovo.

Možda nije potrebno da se svaki skepticizam prema nekim potezima ili Evrope ili vlasti etiketira kao antievropski diskurs

Htela bih da upozorim ovaj sastav učesnika da možda nije potrebno da se svaki skepticizam prema nekim potezima ili Evrope ili vlasti etiketira kao antievropski diskurs. Ja nisam sigurna da je atievropski diskurs reći da možda nije svaki trenutak jednako dobar za potpisivanje bilo kog papira koji EU ponudi. U tom smislu i ja sam jutros mislila na Stojana Cerovića, naravno zbog godišnjice njegove smrti, ali i zbog toga što sam čula kako Milica Delević pre dva dana citira Stojana na Radiju B92. Milica je citirala onu Stojanovu rečenicu od pre 5. oktobra 2000, pre dolaska ovih stranaka na vlast. Stojan je rekao: "I ja bih imao štošta da kažem Evropi, ali kako, a da čovek ne završi u drugom dnevniku RTS?".

Da li smo u proteklih osam godina možda mogli otvorenije da govorimo o Evropi i da li je i to što smo i nastavili da o Evropi govorimo samo kao o bržem putu do našeg višeg standarda, a manje o vrednostima i manje o ispitivanju vrednosti, i evropskih i naših, da li je i to možda dovelo do rasta radikalizma i do porasta broja glasača SRS?

Sada se ja pitam da li smo mi u ovih proteklih osam godina, kada strah od tog drugog dnevnika RTS nije bio takav, da li smo možda mogli da govorimo o Evropi i da li smo možda mogli otvorenije da govorimo o Evropi i da li je i to što smo i tada nastavili da o Evropi govorimo samo kao o bržem putu do našeg višeg standarda, a manje o vrednostima, i manje o ispitivanju vrednosti i evropskih i naših, da li je i to možda dovelo do rasta radikalizma i do porasta broja glasača SRS.

U svakom slučaju možda je bilo politički oportuno, kao što Vesna kaže, da se drže odvojeno određivanje statusa Kosova i priključivanje Srbije Evropskoj uniji, ali ja mislim da nikada nije bilo tačno da to dvoje nisu bili povezani. A danas kada već vrlo važni međunarodni faktori i u Evropi i u Americi govore o prijemu Kosova u EU, mislim da je to više nego jasno.

Dakle naš otpor nezavisnosti Kosova, naravno pod uslovom da i nova i naredna vlada nastavi da pruža taj otpor nezavisnosti Kosova, taj otpor će predstavljati prepreku za približavanje Srbije EU i mislim da će prvi praktični izazov za Beograd biti kada i ako Brisel predloži brisanje člana 135 iz već parafiranog Sporazuma o pridruživanju, što se neće desiti pre izbora u Srbiji, ali na žalost ni sam Sporazum nam neće biti ponuđen na potpisivanje pre izbora, a posle toga će naša sledeća briga biti da li će EU od Beograda tražiti da nezavisnost Kosova prizna već na narednoj prvoj stepenici na putu ka EU, dakle prilikom sticanja kandidature za članstvo ili će taj uslov da iskrnsne tek kada budemo trebali da zaista uđemo u članstvo.

Nije mi sasvim jasna državna politika koja kao cilj formuliše da Srbija prvo uđe u EU sa Kosovom kao njenim sastavnim delom, a da se onda iznutra bori da spreči prijem Kosova u EU. To mi je neuverljivo i kao politički i kao državni cilj

I zato mi nije sasvim jasna državna politika koja kao cilj formuliše prvo da Srbija uđe u EU sa Kosovom kao njenim sastavnim delom, a da onda iznutra se bori da spreči prijem Kosova u EU. To mi je neuverljivo i kao politički i kao državni cilj, a osim toga ne verujem da je moguće zaista motivisati naciju na neko ispravno postupanje, ili na žrtve koje su potrebne tako što ćete sugerisati ljudima da je njegov cilj da spreče druge da stignu do nečega što smatramo vrlo vrednim i ispravnim. I u tom smislu to je problematična teza i mislim da je, ako ima nešto dobro u ovoj situaciji u kojoj smo se našli, to je što ovo može da natera i naše političare i ljude poput vas koji ste ovde, da zaista pomognu da se ove stvari predstave građanima u što jasnijoj i tačnijoj formi.

Ja prihvatam da političari, koji ne bi smeli da govore neistinu biračima, da nekada mogu da ne ispričaju celu istinu zbog komplikovanih državnih razloga i da se možda ne govori u nekom momentu o tome šta će se pojaviti kao naredni uslov, čime se preti, sa čime se pregovara, itd, ali

mislim da je posao ljudi poput nas, ljudi koji sede u ovoj sali, meni je cilj, da u interesu javnosti dileme budu što jasnije predstavljene građanima i da debata bude zaista javna o što je moguće jasnije formulisanim idejama koje su u konfliktu. Zato je ovo izazov i šansa, ovo je prilika da testiramo našu spremnost da budemo dobri Evropljani. I ne samo zato što je to sticanje nezavisnosti Kosova bilo popločano tim rušenjem Povelje UN i završnog Helsinškog akta itd, to je nešto što mene manje interesuje, nego zato što zaista Kosovo ne ispunjava te neke elementarne političke i etičke standarde. Pri tom mislim i na presiju građana o kojoj smo govorili, sloboda kretanja, da ne govorim o tome da i ti ljudi koji vode tu državu, sad nisu neki, znate, državnici koje jedva čekamo da sretnemo na nekim međunarodnim forumima, da se sa njima dogovorimo kako da pomognemo našim građanima.

U interesu je javnosti da dileme budu što jasnije predstavljene građanima i da debata bude zaista javna o što je moguće jasnije formulisanim idejama koje su u konfliktu. Zato je ovo izazov i šansa

I zaista nije lako građanima Srbije kojima smo osam godina govorili da smo mi bili protiv Slobodana Miloševića, ne zato što su njegovi protivnici SAD i EU bili jači od njega, već zato što su pogrešni bili i njegovi ciljevi i njegove metode, a ako mi danas radimo nešto u šta verujemo i ako smo postupali oko Kosova i u pregovorima o Kosovu, ako smo to radili na način da je i naš cilj očuvanje integriteta i suvereniteta zemlje, ali i metode koje smo koristili, ako su i jedno i drugo bili ispravni - ipak dugujemo, vi dugujete građanima neki odgovor na to zašto srpske demokratske vlasti ne mogu da uvere svoje zapadne prijatelje u legitimnost svojih državnih i nacionalnih ciljeva, čak ni kad se potpuno pridržavaju svih pravila.

Tu se opet vraćamo na to šta su vrednosti Evrope i da li je to samo taj viši standard i što će nam se otvoriti pristupni evropski fondovi. Znači ja mislim da je važan put prema Evropi zato što je često i samo putovanje veoma važno. Ja nisam sigurna kada bismo se danas, evo, odrekli Kosva, ja bih volela da čujem od nekih prisutnih, da li bi nam to stvarno jako ubrzalo približavanje EU. Ja nisam sigurna da bi, ali moje mišljenje je čak i da ako pođemo od toga da možda nećemo ući ni za 10 ni za 15 godina, da je svejedno putovanje prema tom cilju EU veoma važno i da ono mora da se očuva kao vrednost u očima građana i da mi moramo da svaki dan dokazujemo zašto je to vrednost, čak i ako ćemo čekati pred vratima te EU.

(Ljiljana Smajlović, glavna i odgovorna urednica lista "Politika")

Ljubica Gojčić: Profesore Mićunoviću, sa kojom grupom treba više raditi kada je u pitanju EU? Sa građanima ili sa političkom elitom? To je prvo pitanje koje mi se čini interesantnim, a drugo, da li ste Vi posle 5. oktobra, s obzirom da ste učesnik i u vlasti, naišli na dovoljno razumevanje Evropske unije za ove specifičnosti Srbije o kojima smo govorili.

Dragoljub Mićunović: **Da otvorimo pošten dijalog, u racionalnoj diskusiji, van političkih kampanja**

Najpre bih želeo da pozdravim sve učesnike, da im se veoma zahvalim, i da objasnim otkuda ova tema i šta je bila naša motivacija u izboru naše današnje teme.

Demokratski politički forum je zamišljen kao jedna vrsta društvenog dijaloga gde bi kompetentni ljudi vodili dijalog, jer razlika između dijaloga i kampanja je velika. Dijalog je poštovanje jednih i drugih, gde su argumenti ono odlučujuće i važno ih je čuti, a u kampanji je politička borba i to je nešto drugo. Želeli smo, naravno, i da van cele političke borbe odvojimo ovo pitanje i da se o njemu može raspravljati na miran način.

Svaki objektivni posmatrač koji dođe u Srbiju i pokuša da tu nešto razume, on će doći do jednog problema. Na jednoj strani dve trećine građana se izjašnjava za ulazak u Evropsku uniju i tu vidi rešenje svih problema - i boljeg života i sigurnosti i svega ostalog, a na drugoj strani se čuje da skoro sve političke stranke žele da su demokratske i žele ulazak u EU. Onda se čovek mora pitati zašto su stali ti pregovori, zašto je pala vlada, šta se upravo to dogodilo.

Mislim da je ovde veoma važno još nešto postaviti kao problem i mislim da su to shvatile čak i one stranke koje su bile evro-skeptične - da odricanje od Evrope na neki način ne izaziva dobar glas kod građana koji traže rešenje, jer građani žive vrlo loše, nama preta velika inflacija, ima jako mnogo problema, ljudi bi želeli da postanu konkurentni, da putuju, da traže posao, da bude više posla, da se naše institucije podignu na neki nivo. To građani vrlo dobro razumeju i greše oni koji to potcenjuju. Ali se sad postavlja pitanje koje je postalo ključno: šta je to u politici najvažnije?

E, sad, mi imamo jednu tezu koja vam govori da je teritorija najvažnija i da se država nekako svodi na teritorijalnu odbranu. To reduciranje politike, i državne i nacionalne politike, na teritorijalnu odbranu stvara neke probleme, sukobe i dalja nerazumevanja.

Imamo tezu koja govori da je teritorija najvažnija i da se država nekako svodi na teritorijalnu odbranu. To reduciranje politike, i državne i nacionalne, na teritorijalnu odbranu stvara probleme, sukobe i dalja nerazumevanja.

I mislim da nam nedostaje još nešto, to je ono što se zove procesno mišljenje, o tome je i Ljilja Smajlović govorila, dakle da je sve u jednom procesu. Kod nas ljudi ne mogu da razumeju neke elementarne stvari. Ja se sećam jednog našeg vrlo uglednog člana Glavnog odbora Demokratske stranke koji mi je 1992. godine govorio da treba osvojiti što više teritorija tamo, jer te granice koje sada postavimo one će važiti dve hiljade godina. Na moje pitanje da li on zna neke granice starije od 50 godina u Evropi, on je rekao: pa dobro, to nije važno, ali od sad će to biti tako.

Dakle, mislim da tu postoji problem nesposobnosti za procesno mišljenje, da se mi i kao društvo negde zamislamo kroz pet, 10, 15, 20 godina i kuda to mi idemo, pa sa stanovišta tog cilja, nešto što bi Aristotel zvao nekim finalizmom, počnemo da razumevamo svoju sadašnju situaciju. Bez toga mi nismo u ravni racionalnog promišljanja nego smo zakovani u neke teritorije.

Olako smo prihvatili tu sintagmu ili floskulu nacionalnog jedinstva. Ali društvo se razvija na osnovu suprotnosti, nema napretka bez podela, to je ono što karakteriše pluralizam.

Drugi problem, mi smo olako prihvatili, to je moja zamerka mnogim demokratskim političarima u našoj zemlji, vrlo lako smo uzeli tu jednu sintagmu ili floskulu, kako hoćete, nacionalnog jedinstva. To je jedan organski pristup, u društvu veoma konzervativan i od Francuske revolucije neupotrebljiv, sem u nekim pokušajima konzervativaca, jer društvo se razvija na osnovu nekih suprotnosti, nema napretka bez podela, to je ono što karakteriše pluralizam. To organsko shvatanje da mi moramo da budemo jedinstveni zbog toga što smo Srbi - a to je jedna od karakteristika svakog čoveka, ima on i druge probleme, pa sad pitanje je da li mu je najvažnije da bude Srbin ili mu je najvažnije da bude bogat ili mu je najvažnije da bude lep ili šta god hoće, itd. Dakle, olako je ta redukcija koja sledi iz konzervativne misli prešla i postala ovde dominantna. E, sada ona ključna rečenica, kao neka premisa iz koje treba da slede svi ostali zaključci, pritiska normalan dijalog.

Moje je uverenje da nije baš da smo svi za Evropu, čak i oni najgovorljiviji.

Moje je uverenje, ja sam o tome govorio, nije baš tako da smo svi za Evropu, čak i oni najgovorljiviji. Jer, biti za Evropu ne znači ništa idealizovati, ali nekako tu jeste vladavina prava, poštovanje nekih standarda, poštovanje ljudskih prava, neki odnos prema ljudima i prirodi, ako hoćete. To se zna šta je, to je jedna vrsta napretka čovečanstva do nekih standarda da postanu koliko je moguće više planetarni. Dakle, to je Evropa. Da li ćemo mi to dostići sa našeg nivoa, kada, itd, to je sada veliko pitanje.

Međutim, mi moramo tome da težimo. To je ista stvar kao kada govorimo o međunarodnom pravu i mislim da je to drugi problem na koji želim ovde da ukažem, drugo mešanje stvari. To je kada ono što je doktrinarno, a dobrim delom usled nepoštovanja prava o čemu je govorila i Vesna Rakić-Vodinić, postaje virtuelno i živi u realnosti. Kada mi kažemo: to je napisano u povelji UN, napisano je u ovoj rezoluciji, u paktu, itd, mi se prema tome odnosimo kao prema suštoj realnosti koju ništa ne menja, a imamo svedočanstva da se to svakoga trenutka relativizira ili gazi. Pa, nas su bombardovali bez ikakvoga međunarodnoga prava, koje je naknadno tek posle sedamdeset dana na neki način došlo da abolira one koji su bombardovali, a da ne navodim kako je napadnut Irak ili bilo koja druga država, da ne govorim sada o tim pravima koje pojedine moćne sile za sebe uzimaju. To je verovanje da isključivo na osnovu toga što nešto negde stoji zapisano u nekom aktu, da to određuje realnost. Mislim da na tu naivnost nema prava niko.

Iz ovoga ne sledi da čovek ne treba da se bori za pravo i za pravdu, svi mi znamo da pravde

nema, ali ako se ne bismo za nju borili prihvatili bismo džunglu, i to je jedno pitanje, a drugo pitanje je da li zbog toga realnost možemo krivo da vidimo i da je krivo doživljavamo zbog toga što verujemo da je nešto apsolutno dogmatski i doktrinarno određeno da se ne može popraviti. To su greške naše diplomatije. Mi smo se sada uhvatili, prvo je bio Savet bezbednosti, pokazalo se da je SB mrtva institucija pošto postoji pravo veta i čim se članice podele, on više ne funkcioniše. Drugo pravo je koliko će država priznati Kosovo, itd. Ali iz toga se ne menja stvarnost. Čak i da je tako, ja mislim da neće tim putem ići.

Mi imamo problem da se suočimo sa stvarnošću. I problem čitavog našeg društva jeste što je bežalo od stvarnosti.

Mi imamo problem da se suočimo sa stvarnošću. Stara je istina da je susret sa stvarnošću trauma za duh. I problem čitavog našeg društva jeste što je bežalo od stvarnosti. Kada je ta stvarnost banula ispred nas, onda je to postalo krajnje traumatično, a to je traumatično odavno. Savršeno je to odgovaralo Miloševiću - da se može postati poslanik na Kosovu sa 90 glasova u srezu od 30.000 stanovnika. Kada smo o tome Zoran Đinđić i ja govorili na prvoj verifikacionoj skupštini 1991, napadnuti smo kao najveći mogući izdajnici. I onda smo postavili pitanje: kako mislite da zadržite teritoriju bez stanovništva? Objasnite. Pobiti sve ne možete, proterati sve takođe ne možete, znači morate ih integrisati. Ako ćete ih integrisati, razgovarajte sa njima da uđu u parlament, da uđu u vladu, da budu integrisani u društvo i onda se teritorijalno pitanje rešava. Možda to ne bi uspeo, ali mi to nismo ni pokušali iz jednog oportuniteta i, rekao bih, koristi jer su mnogi funkcioneri SPS postajali direktori po deset firmi na Kosovu i znamo šta se događalo sa tim.

Mi nismo, umesto tog silnog patriotizma, naseljavali Kosovo makar u gradovima, gde bi se otvarala preduzeća i industrija. Ne, naprotiv. Grabilo se šta se moglo i bežalo odatle. I svi su ćutali. Tamo su se napravila dva paralelna društva i sada se mi pravimo ljudi - šta je to? otkud to? - i jedini nam je spas da se uhvatimo za međunarodno pravo i neke rezolucije i da se toga držimo. Toga se mi moramo držati, ali ne samo radi Kosova nego i uopšte radi opstanka tog međunarodnog prava i međunarodne zajednice. Ali nemojmo biti naivni pa verovati da to menja samo po sebi stvarnost.

Naš problem je, ja to razumem, političari su oni koji, ja sam jedan od njih, koji moraju da vode računa o biračima i, naravno, da ljudi nisu samo racionalna bića, nego su i iracionalna bića i emocije ih nose. Ali postoji i neka odgovornost političara, jer oni podignu očekivanje i podstaknu emocije bez obzira na očekivanu realnost. Onda se postavlja pitanje nekog političkog poštenja i cene. Jer ako se dugo držite u iluzijama, onda stvari postaju teže. Mislim da ovo pitanje i treba postaviti i ja bih ga u toj formi postavio onima koji tvrde da će Kosovo, samo treba da sačekamo, jednoga dana sigurno biti u potpunoj ingerenciji ili sastavu Srbije, pa će onda, pošto to budu videle, velike sile ispraviti svoje greške, e, onda ćemo moći da uđemo u EU. Ja se nadam da niko ne veruje da će Amerika ili Evropa ili sve ove zemlje Kontakt grupe izuzev Rusije promeniti svoj stav, i ne znam šta bi se i u stvarnosti još promenilo, i onda ćemo mi ući u Evropu. Prema tome, insistiranje na tome mislim da je pogrešno, pogotovo ako tome slede i neki diplomatski demarši, prekidanje normalnih razgovora i odnosa sa Evropom. Time smanjujemo komunikaciju, ne traže

se rešenja. Hoćemo pregovore, onda moramo poći od nečega konkretnijeg o čemu se možemo dogovoriti.

Mislim da i Vlada koja je pala, naravno, nije pala zbog Kosova, pala je u stvari zbog Evrope.

Mislim da i Vlada koja je pala, naravno, nije pala zbog Kosova, pala je u stvari zbog Evrope. Da li mi hoćemo da ta dva procesa idu paralelno - da pokušamo da odbranimo i nađemo neku formu za integritet, ako hoćemo pregovore paralelno sa priključivanjem Evropi i potpisivanjem sporazuma, uključivanjem u institucije, korišćenjem tih standarda, kredita i pomoći, to je jedan racionalan pristup. A tvrdnja da mi nećemo priključivanje dok ovo pitanje ne preispitaju, po mom mišljenju, odgovor je - nećemo u Evropu.

E, sada, naravno, ima alternativa, možda ima i treća mogućnost, ne znam, mada postoji samo jedna alternativa, ako se jezički toga držimo, ali, evo, želeli smo da to pitanje postavimo otvoreno: kojim sredstvima i na koji način ćemo mi naterati međunarodnu zajednicu da promeni upravo institucije kao što je EU, da promene svoj stav da bismo mi nastavili ono što kao građani želimo i ono što kao stranke želimo - da se uključujemo u Evropu.

Dakle, možemo li na to pitanje da odgovorimo? To je potrebno jer mislim da se oko toga ne razumemo. To je zadatak ovoga skupa, da otvorimo jedan pošten dijalog van političkih stranaka i kampanja, u jednoj racionalnoj diskusiji. Hvala vam na učešću.

(Dragoljub Mićunović, predsednik Fonda Centar za demokratiju i programski urednik DPF)

Ljubica Gojčić: Da li mogu da iskoristim poziciju moderatorke da zamolim gospodina ministra Predraga Bubala da se uključi u debatu? Ovde smo, dakle, čuli da vlada nije pala zbog podeljenog stava o Kosovu, nego zbog stava o EU.

Predrag Bubalo: Pitanju EU ne smemo prilaziti dogmatski, nekritički

Profesor Mićunović kao da je sedeo u vladi, ali ja moram da ga razuverim da nema dobre informacije. Vlada je pala po pitanju Kosova i da je pala po bilo kom drugom pitanju, ja bih se zaista iznenadio. Ovo je jedino ozbiljno pitanje, pitanje sa težinom, na kome je vlada mogla da padne. Mi smo imali dve različite grupacije u vladi: jedna koja se iskreno i istinito bori i zalaže da ne dođe do otimanja Kosova i do našeg priznanja te činjenice na direktan ili indirektan način i druga grupacija koja to deklarativno kaže, da isto neće uraditi, ali je spremna

makar na indirektno priznanje Kosova.

Najbolji odgovor na ovo što tvrdim je činjenica formiranja koalicija. Ja zaista ne vidim većeg garanta od Čanka da Boris Tadić neće priznati nezavisnost Kosova, ali dobro, toliko o tome i u te detalje neću ulaziti.

Lično smatram da mi konzistentno i neizostavno idemo u EU

Lično smatram da mi konzistentno i neizostavno idemo u EU. Kad to kažem, mislim da nismo protraćili vreme. Lično sam uvek nezadovoljan i želim mnogo više da uradim, pa tako mislim i na naše društvo. Smatram da se, u proteklih sedam-osam godina od demokratskih promena, posebno od 2004. godine od kada je doneto oko tri stotine zakona, od kada su oni u manjoj ili većoj meri usklađeni sa propisima i standardima EU, mi nalazimo u tranziciji. Ta tranzicija je obeležena privatizacijom, a u toj privatizaciji je učestvovalo mnogo firmi iz EU i svi oni koji su investirali i koji su došli u Srbiju su naterali naše firme da usklade svoje postojanje sa standardima i sa procedurama koji važe u EU.

Svi oni koji izvoze, a nama je EU najveći spoljnotrgovinski partner i preko 50% se izvozi na tržište EU, svi su se potvrdili na tom tržištu i oni su već u EU. Dakle sve ovo pričam ne iz nekog prozaičnog, nego iz vrlo utemeljenog razloga, a to je da će naša privreda i privrednici učiniti više za naš ulazak u EU, nego političari. Sam ulazak u EU će biti momenat političke odluke i sada dolazimo do onoga zašto i kako treba da se ponašamo u ovo neko vreme.

U vladama u kojima sam ja sedeo, bilo je ljudi, političara, koji su glorifikovali sporazum o asocijaciji i pridruživanju, kao "to su teški pregovori, vode se dve-tri godine", itd. To je klasični ugovor o pristupanju ili adhezioni ugovor, koji je bio ponuđen i drugim državama

Ovde vidim dosta ljudi iz kancelarije za pridruživanje EU koji možda neće deliti mišljenje sa mnom, ali ovo ne pričam zbog njih, oni su profesionalno i stručno odrađivali svoj posao. U ovim vladama u kojima sam ja sedeo, bilo je ljudi, političara, koji su glorifikovali taj sporazum o asocijaciji i pridruživanju, kao "to su teški pregovori, vode se dve-tri godine", itd. To je klasični ugovor o pristupanju ili adhezioni ugovor, koji je bio ponuđen i drugim državama sa nekim nijansama o kojima mi treba da odlučimo i treba da kažemo svoj stav. Znači nisu to pregovori gde ti ideš od člana do člana, to je ono što je bilo ponuđeno i drugima. Mi smo prostudirali šta je to bilo kod drugih i sad treba da se opredelimo samo za brzinu našeg pristupanja EU, da li ćemo neke stvari da uradimo u ovom periodu ili u onom periodu.

Mi već dugo ne pregovaramo sa EU i to ne zbog srpske strane

Taj ugovor je trebalo da uvaži i specifičnosti i tu je jedan od osnovnih problema: taj ugovor i uopšte ponašanje partnera u liku EU nije uvažio specifičnosti u kojima se Srbija nalazi i specifičnosti koje Srbija ima, ali i taj problem može da se reši tako što ćemo sesti i pregovarati. Mi već dugo ne pregovaramo i to ne zbog srpske strane. Tu, dakle, nije bilo pregovora, tj. bilo ih je vrlo malo. Mi smo izrazili određenu spremnost našeg puta i ulaska u EU. Bio sam taj koji se

uvek trudio da čak i one rokove gde, recimo, možemo da bismo između pet i sedam godina, to da uradimo za pet godina i tu uopšte nemam dileme, ali samo nemojmo da se zavaravamo kako smo bili pa nismo bili. To je samo adhezioni ugovor i ne treba sebe glorifikovati i praviti velikim političarem.

Kada je u pitanju EU, zaista sam sve rekao u prilog, ali ono što mislim da ne bi smelo da se desi je da tom pitanju prilazimo dogmatski, nekritički, bez ikakve ograde, bez ikakvog sagledavanja naših pozicija, interesa i naših specifičnosti. Pored onoga što sam rekao da nam je zaista bitno, mi moramo braniti i polaziti od svojih sopstvenih interesa i interesa ove zemlje. Dakle, ne možemo biti sasvim nekritički i da sutra dođemo da se delimo kao neke 1948 godine. Naravno, ovo stavljam sa velikim znakom navoda, jer ne može nikada više da se desi da neko, u zavisnosti od toga da li je ili nije podržavao Staljinov Sovjetski savez ide u logor. Jednostavno, nismo više u poziciji da se bilo šta posmatra dogmatski i ja sam protiv toga.

Od kada je napravljena NATO država na Kosovu koja nikome ne odgovara, ne odgovara ni albanskom narodu, nema nikakve kontrole. Bondstil je osnovni problem i o tome u ovoj državi niko neće javno i glasno da priča

Svesni smo šta se dešava sa međunarodnim pravom, ali bez obzira na to, ne možemo da sa aplauzom posmatramo kršenje međunarodnog prava. Rekao bih još nešto. Bilo je problema decenijama, možda i stotinama godina između Srba i Albanaca na Kosovu. Oni su rešavani na ovaj ili onaj način, bilo je rešenja koja nisu zadovoljavajuća za jednu ili drugu stranu, pa se vremenom opet nalazilo rešenje. Od kada je postao ozbiljan problem, od kada se Albanci na tom Kosovu ništa ne pitaju, od kada je napravljena NATO država na Kosovu koja nikome ne odgovara, ne odgovara ni albanskom narodu, nema nikakve kontrole. Bondstil je osnovni problem i o tome u ovoj državi niko neće javno i glasno da priča.

I samo na kraju da kažem, ja zaista nemam puno razloga da pričam, profesor Mićunović je spomenuo dominantnost nacionalnog osećaja, itd. Sigurno je da sve u čemu se preteruje nije dobro, ali i da toga osećaja nema u ovom momentu, nakon decenija i decenija kada smo bili potpuno anacionalni i kada smo bili u nekoj drugoj krajnosti, ja, eto, utoliko za to imam samo razumevanje. Zaista nisam čovek koji misli da od toga može da se živi, međutim treba dozvoliti ljudima da se i ižive.

(Predrag Bubalo, ministar trgovine i usluga u Vladi Republike Srbije)

Miladin Kovačević: Ekonomska zavisnost Srbije od procesa pridruženja EU

Politička arena je u ovom trenutku postavljena kao igra *va bank* (hazarderski, sve ili ništa), a to znači da ima karakter potpuno hazardne igre sa aspekta predvidljivosti ishoda. Zašto je to tako? Razlozi, naravno, leže u prošlosti, ali ja se neću baviti time jer nisam ni dovoljno kvalifikovan, a i verovatno je to vrlo komplikovana priča.

Dakle, biti pod jednim takvim hazardnim trenutkom nije ni malo prijatno i naravno da i ovo što smo čuli i što čujemo je uslovljeno tom hazardnom karakteristikom trenutka.

Želim samo da kažem nekoliko činjenica koje su vezane za posledice postojećeg političkog rizika ili bolje rečeno, kontinuiteta tog političkog rizika na ekonomiju u celini i na standard društva u periodu od godinu do dve dana, dakle u nekom kraćem periodu i naravno u jednom srednjoročnom razdoblju od oko pet godina.

Sa aspekta naše ekonomske zavisnosti od nastavka procesa pridruženja EU, Evropu u ovom trenutku mnogo više vidim kao našu realnost

Bavio sam se ovih dana teškim računima da bih što izvesnije sagledao perspektivu i računam da je ovo što ću izložiti gotovo sasvim izvesno. Ako se vratimo na uvodničarku gospođu Vesnu Rakić-Vodinić i citat gospodina Stojana Cerovića koji kaže da je Evropa važna kao san, a ne kao realnost, ja moram reći da to u ovom trenutku mnogo više vidim kao realnost.

To kažem sa aspekta naše zavisnosti, odnosno naše ekonomske zavisnosti od nastavka tog procesa pridruženja EU. Ovde čak zanemarujem krajnji ishod, u smislu da li ćemo mi u Uniju pristupiti, ući, za pet, 10 ili 20 godina, ovde posmatram samo ono što jeste naša neposredna zavisnost od kontinuiteta političkih rizika, ili, ako govorimo o drugoj strani medalje, od nastavka evropskih integracija. Reč je, naravno, o zavisnosti priliva kapitala koji predstavlja osnovni generator našeg ekonomskog rasta i dostignutog nivoa standarda i dostignutog nivoa društvenog blagostanja.

Reč je o zavisnosti priliva kapitala koji predstavlja osnovni generator našeg ekonomskog rasta i dostignutog nivoa standarda i dostignutog nivoa društvenog blagostanja

Ako pogledamo 2006. i 2007. godinu, ovo se može videti na osnovu bilansa i videti da je za očuvanje dostignutog standarda, dostignutog rasta kao i razvoja godišnje neophodno oko tri i po milijarde stranih direktnih investicija i oko četiri milijarde dolara kreditnog kapitala. Dakle, to je negde između sedam i osam milijardi. Račun pokazuje da ako bi se taj priliv u nekom roku od

nekoliko meseci, pola godine, spustio za dve-tri milijarde, a manjak od dve milijarde kapitala predstavlja prag destabilizacije, pokretanje spirale rasta cena, kursa, itd, manjak od tri milijarde bi značio već finansijsku krizu. U svakom slučaju, posledice gledam u tom intervalu manjka od dve do tri milijarde dolara za godinu dana, recimo, u ovoj tekućoj godini.

Tada se može videti da bi od trenutka nastanka destabilizacije, a možemo reći da mi već imamo simptome destabilizacije, doduše monetarna vlast uspeva da održi stabilnost, u sledećih godinu dana rast bruto domaćeg proizvoda bio bi anuliran do godinu dana u najmanju ruku u naredne dve do tri godine i on bi se spustio za još najmanje 20-30%. To znači da bi se sadašnje plate sa oko 400 evra prosečno spustile na 200 evra, što znači da bi se u prvoj godini posle, od momenta nastupa destabilizacije, odigrao početni proces destabilizacije, odnosno poništenja dostignutih rezultata stabilizacije, pa bi depresijacija i inflacija išle ruku po ruku zajedno i došle bi na najmanje 20% za godinu dana.

To je ono što je sagledivo na osnovu onoga što smo imali kao razvoj u poslednje dve-tri godine, na osnovu potreba za kapitalom da bi se održao taj razvoj i standard građana i na osnovu relacija koje važe u makroekonomskom polju.

(Miladin Kovačević, zamenik direktora Republičkog zavoda za statistiku)

Tanja Mišćević: Nerazumevanje sadržine procesa evropske integracije

Prelazim odmah na temu. Apsolutno sam saglasna da je ovo forum i debata koja Srbiji treba jako dugo. Dakle, kada smo posle 5. oktobra 2000. godine zakoračili u taj proces evropskih integracija, nismo započeli istovremeno i jednu ovakvu otvorenu debatu o tome šta zapravo znači proces evropske integracije Srbije. Takvu raspravu otvaramo sedam godina kasnije, nadam se ne suviše kasno i zato onda dolazimo u situaciju da imamo i dalje jako puno nerazumevanja o sadržini procesa evropske integracije i meni se čini da je to ključna razlika.

Razumevanje procesa evropske integracije i njegove sadržine koja puni onaj termin koji koristimo, a to je "Evropa nema alternativu", to je za mene tema o kojoj bih volela da mnogo više pričamo, a to je šta zapravo čini čitav taj proces, put, elementi, koraci, i na kraju uslovi koji od Srbije treba da naprave ne samo članicu EU, već modernu evropsku državu XXI veka. To je za mene proces evropske integracije.

Takva debata, takav razgovor, treba vrlo često da se nastavi i da se puni sadržinom, jer ako ne

razgovaramo o tim stvarima, onda ulazimo u onu tipičnu zamku da pričamo o istom, a ne razumemo se, jer ne definišemo stvari na isti način.

Jedno od pitanja je bilo, ukoliko se u ovom momentu odrekemo Kosova, da li bi to značilo ubrzanje procesa evropske integracije za Srbiju. Nikako i nipošto, jer nezavisnost Kosovo, kao što stalno pričamo, nije uslov.

Jedno od pitanja Ljilje Smailović je bilo, niko joj nije odgovorio, volela bi da zna, ukoliko se u ovom momentu odrekemo Kosova da li bi to značilo ubrzanje procesa evropske integracije za Srbiju. Nikako i nipošto, jer nezavisnost Kosova, kao što stalno pričamo, nije uslov. Za nas postoje uslovi koji su definisani za svaku drugu državu zapadnog Balkana, kao i pre toga za zemlje centralne i istočne Evrope, koji su izlistani u jako velikom broju dokumenata i Srbija neće postati članica EU sve dok većinu ovih uslova u potpunosti ne ispuni.

Složiću se da je odluka o stupanju u članstvo uvek, ne samo u slučaju Srbije, politička odluka koju donosi EU, ali politička odluka ne može biti doneta ako za donošenje te odluke ne postoje valjani razlozi koje mi ispunjavanjem uslova za članstvo, a zapravo promenom, reformom i zamenom samih sebe ne ostvarimo do toga momenta, a onda tako dolazimo i u klasične rasprave, odnosno nerazumevanja sadržine svega onoga što smo do sada uradili.

Odluka o stupanju u članstvo je uvek, ne samo u slučaju Srbije, politička odluka koju donosi EU, ali politička odluka ne može biti doneta ako za donošenje te odluke ne postoje valjani razlozi koje mi ispunjavanjem uslova za članstvo, a zapravo promenom, reformom i zamenom samih sebe ne ostvarimo

Ministar Predrag Bubalo je zaista jedan od onih članova dve vlade sa kojima sam do sada radila, a koji je bio i uključen i dosta pomagao ovom našem procesu usklađivanja sa standardima EU, bio je član pregovaračkog tima za Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, ali se ne mogu složiti sa njim da su ovo samo tehnički razgovori i da nismo pregovarali o specifičnim uslovima. Podsetiću da je o specifičnim uslovima, a pri tome mislim na teritorijalni domet Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, direktno pregovarao današnji ministar za Kosovo i Metohiju. Odredba koja je definisana u tom članu 135 jeste odredba koja nije za Srbiju sporna i koja čuva granice u okvirima Rezolucije 1244.

Čak i ako je za neke regionalne instrumente, kao što je profesorka Rakić-Vodinelić primetila, došlo do relativnih izmena u tim dokumentima, kada smo potpisivali CEFTU 2006, energetski sporazum i slično, ali nema izmena u jednom dokumentu, i to je najnoviji razvoj događaja, ne u evropskom partnerstvu koje je usvojeno 18. marta u Savetu ministara u kojem piše "Srbija uključujući Kosovo pod Rezolucijom 1244". To je vrlo interesantna situacija posebno za pravnike, svakako za analizu.

Tempo reformi u Srbiji je u ovom momentu pod velikim znakom pitanja, ne samo zbog neusvajanja zakona, već zbog jednog važnog elementa, a to je implementacija. Mi imamo ozbiljan problem ne sa brojem usvojenih zakona, već sa načinom na koji se ti zakoni sprovode.

Ono što sam htela da kažem je da mi stalno pregovaramo i razgovaramo sa EU. U ovom momentu, politički ne razgovaramo, tehnički - naši razgovori teku i nisu ničim zaustavljeni, naprotiv, radimo jako puno u smislu razmena informacija o tempu reformi u Srbiji. Tempo reformi u Srbiji je u ovom momentu pod velikim znakom pitanja, ne samo zbog neusvajanja zakona, već zbog jednog važnog elementa, a to je implementacija. Mi imamo ozbiljan problem ne sa brojem usvojenih zakona, već sa načinom na koji se ti zakoni sprovode. To je za mene konsenzus o procesu evropskih integracija. To nije samo usvojiti zakon, nego ga sprovesti tako usvojenog u skladu sa standardima EU. I ne zato što je to dogma, već zato što je to model koji se pokazao kao najbolji i najefikasniji za modernu evropsku državu XXI veka.

Mislim da Srbija od samog starta, od 2000. godine, mnogo više ima na umu sebe kao privilegovanog partnera EU, a ne kao članicu EU. Odmah da vam kažem svoje mišljenje: smatram da je to užasno velika greška i užasno velika zabluda.

Završiću samo sa jednim razmišljanjem. Mislim da postoji i treća alternativa o kojoj nismo puno govorili. Ponekad me je strah da o njoj govorim, ali svi oni koji imaju kontakta, posebno sa predstavnicima EU, Goran Svilanović će sigurno moći mnogo više o tome da kaže, to je da treća mogućnost koja postoji i koja bi bila prihvaćena od strane EU jeste privilegovano partnerstvo. Mislim da Srbija od samog starta, od 2000. godine, mnogo više ima na umu sebe kao privilegovanog partnera EU, a ne kao članicu EU. Odmah da vam kažem svoje mišljenje: smatram da je to užasno velika greška i užasno velika zabluda. Čini mi se da samo tok reformi koji vodi ka članstvu u EU može imati kredibilan rezultat u onome što sam vam rekla da je za mene poimanje procesa evropskih integracija, a to je reforma Srbije da bi postala moderna država. Samo da dodam, moj stav je da treba najviše raditi sa političkom elitom. Njihovo razumevanje procesa evropskih integracija je ono što meni treba. Hvala.

(Tanja Mišćević, direktorka Kancelarije Vlade Srbije za pridruživanje Evropskoj uniji)

Goran Svilanović: Dva veoma važna termina - "granice" i "popis stanovništva"

Hvala najlepše i hvala na pozivu. Zahvaljujem se uvodničarkama za ono što su na početku rekle, a smatram da su na pošten način otvorile raspravu koju u Srbiji vodimo samo povremeno i uglavnom na zatvorenim skupovima. I u tom smislu mislim da je bilo vrlo korisno ono o čemu su govorile i kako su govorile, pokušavajući da odgovore na pitanje da li postoji i koja je alternativa u odnosu na pridruživanje Srbije Evropskoj uniji.

Nisam se javio za reč sa namerom da učinim raspravu lakšom, nego da je zakomplikujem i u tom smislu bih hteo da kažem nešto što je na neki način već rečeno, a to je da optiranje da li za ljude ili teritoriju, kažem na još jasniji način. Čini mi se da jedan od problema sa kojim se naše društvo a i njegova politička elita suočila jeste da mi moramo da razgovaramo među sobom, jer odluke društva definišu političari. Prethodno je potrebno da političari imaju jasnu ideju šta je to što kroz izbornu kampanju i izborne i druge političke programe nude građanima. Građani samo optiraju, odluka je prethodno doneta i ona je definisana kroz paletu političkih stranaka koje su na kraju izabrane u parlamentu. Mi između sebe, da tako kažem, u jednoj političkoj javnosti moramo da raspravimo ova pitanja da bi politička ponuda na kraju bila jasna.

Smatram da mi kao društvo nismo dali odgovor na pitanje u kojim smo granicama spremni da živimo i da tek od tog trenutka mi u stvari možemo da razgovaramo o pregovorima sa EU.

Ono što je moja namera da učinim komplikovanijom ovu raspravu, to su dva termina koja bih hteo danas da pomenem. Jedan je "granice", a drugi je "popis stanovništva". Mislím da su oba vrlo važna, pošto odgovor, pogotovo na prvo pitanje, ovo društvo nije dalo i stranke nisu spremne da se jasno izjasne i da ga saopšte građanima. I zbog toga mi sada imamo kao reakciju takvog ponašanja političara jednu zabunu kod građana, koji sa dosta razloga imaju tu zabunu.

Smatram da mi kao društvo nismo dali odgovor na pitanje u kojim smo granicama spremni da živimo i da tek od tog trenutka mi u stvari možemo da razgovaramo o pregovorima sa EU. Mi sada tražimo odgovor na drugoj strani, a mi sami ovde nismo spremni da saopštimo u kojim mi granicama sebe vidimo. Taj se odgovor daje kroz Ustav. Naravno, to je najlakši odgovor na to pitanje, ali mi se čini da mi imamo problem prihvatanja granica i da to važi za političku elitu ove zemlje sve ovo vreme, ne samo od 2000. godine pa na ovamo, već i u onom periodu devedesetih u procesu raspada bivše Jugoslavije. Smatram da je taj problem vrlo ozbiljan i da ne bi bilo ispravno da pređemo preko njega.

Srbija danas funkcioniše ne u granicama definisanih Ustavom, već tako da se ekonomski i finansijski ponaša kao da je južne granice malo skratila i svela ih na sever Kosova plus enklave, a da je sa druge strane zapadnu granicu proširila do kraja, uključivši i Republiku Srpsku.

Srbija danas funkcioniše ne u granicama definisanim Ustavom, već tako da se ekonomski i finansijski ponaša kao da je južne granice malo skratila i svela ih na sever Kosova plus enklave, a da je sa druge strane zapadnu granicu proširila do kraja, uključivši i Republiku Srpsku. Dakle, mi mentalno, politički, medijski i ekonomski funkcionišemo kao da je to Srbija i prosto moramo da priznamo da tako funkcionišemo i da onda nije čudo da imamo problem kada se suočimo sa tim da nas drugi tako ne vide i da nisu spremni do kraja da nas prihvate takvima.

Otuda se meni čini da san koji postoji u većini političkih stranaka, a to daleko prevazilazi ono što se vidi kao neevropski blok, je da se u stvari u jednom trenutku otvori rasprava na nivou regiona da se iznova utvrde granice svih država u regionu. Ukratko rečeno, ako može da se podeli Srbija, zašto ne može da se podeli Kosovo, ako mogu Srbija i Kosovo da se podele, zašto ne bi mogla

Bosna, itd, itd. Dakle, to je vrlo živo i to nije samo emocija, to je politička ideja koja prevazilazi jednu, drugu, ili treću stranku u našem prlamentu. Čak smatram da ako ima ozbiljnu većinu u parlamentu, da će ova politička ideja biti ozbiljno u srcima ljudi koji sede u parlamentu i možda i u vladi.

Čini mi se da san koji postoji u većini političkih stranaka, a to daleko prevazilazi ono što se vidi kao neevropski blok, je da se u u jednom trenutku otvori rasprava na nivou regiona da se iznova utvrde granice svih država u regionu.

Pored termina granice, želeo sam da pomenem i popis stanovništva. Imamo Albaniju kao državu koja dugo nije imala popis, imamo Kosovo koje, kako god da ga tretiramo, kao novonastalu državu ili lažnu državu, takođe nije imalo popis od uprave 1996. do 1999. godine. Dakle mi zaista ne znamo kako ta teritorija izgleda i ko tu živi. Imamo BiH, u kojoj je politički nepodobno ovo što ja sada govorim i bilo je potpuno neprihvatljivo otvoriti pitanje popisa zbog ideje da treba sačekati da se završi proces povratka, itd. Smatram da je to vrlo ozbiljno pitanje, jer ono ima i ozbiljne političke konsekvence u BiH. U ovom regionu vi praktično imate samo Srbiju koja ima popis i to bez Kosova 2002. godine i smatram da je taj popis mnogo uticao na sve nas da ozbiljno shvatimo kako izgleda zemlja u kojoj živimo.

Moj utisak iz čitavog predavanja, uglavnom sa studentima i razgovora sa njima i u nevladinim organizacijama, je da veliki broj ljudi živi sa urbanim legendama. Beograd ima 2.200.000 stanovnika i Srbija ima 10.000.000 stanovnika i ljudi uopšte nisu spremni da im se saopšti da Beograd ima 1.600.000 i da Srbija bez Kosova ima 7.000.000 stanovnika i tek kada se susretnu sa tim brojkama malo drugačije razmišljaju o sebi, životu, itd. Dakle, ja sam hteo da ova dva pojma istaknem jer mislim da mi pre ili kasnije sa time moramo da se suočimo.

U tom smislu poštujem obe uvodničarke što su vrlo otvoreno rekle da verovatno nije realno da mi u EU uđemo, ako ikad i kada god uđemo, sa tim da je Kosovo deo Srbije u očima onih koji odlučuju o našem prijemu. Može biti u našim očima, može biti u našem Ustavu, ali to nije nova situacija i tu se vraćam na ono što sam rekao da političari definišu ono o čemu građani odlučuju, a ne oni sami.

Evropska unija je 2000. godine donela odluku o posebnom mehanizmu za praćenje za Kosovo u trenutku u kom je praktično počela pregovore sa nama i tada je reakcija političke elite bila jedna. Isti su akteri i sada su na političkoj sceni, dakle uopšte se ne radi da su drugi akteri na sceni, a sada oni taj isti proces uočavaju šest godina kasnije i zaprepašćuju se time.

EU je svoj odgovor dala onog trenutka kada je uspostavila jedan mehanizam za Kosovo i drugi mehanizam za Srbiju i potpuno je jasno dala odgovor na pitanje koje se sada postavlja. I tada ti isti ljudi ne reaguju, nego reguju danas.

EU je svoj odgovor dala onog trenutka kada je uspostavila jedan mehanizam za Kosovo i drugi mehanizam za Srbiju i potpuno je jasno dala odgovor na pitanje koje se sada postavlja. I tada ti isti ljudi ne reaguju, nego reguju danas. Dakle, to je jedna instrumentalizacija koja za mene na

površini odslikava ovo što ja hoću da kažem - neprihvatnje da damo sami odgovor na pitanje u kojoj državi i u kojim granicama živimo. Smatram da je pitanje granica važno da bismo dobili odgovor na ono o čemu je Tanja Mišćević govorila, a to je da se zaista svi indentifikujemo sa državom u kojoj živimo i da se bavimo njenim boljitkom, ekonomskim, socijalnim i na svaki drugi način.

Vrhunski osnov legitimiteta u poslednjih decenijama XX veka su bila ljudska prava, a u početku ovih godina ta promena je vrlo nagla i vrlo oštra. Danas su to tri elementa: bezbednost-energija, drugi je terorizam-bezbednost, treći zaštita životne sredine.

Čini mi se takođe da je Vesna Rakić-Vodinelić dobro otvorila jednu temu, samo bih je ja smestio u jedan drugi kontekst, a to je osnov legitimiteta spoljnopolitičkih akcija. To više nisu ljudska prava. Vrhunski osnov legitimiteta u poslednjim decenijama XX veka su bila ljudska prava, a u početku ovih godina ta promena je vrlo nagla i vrlo oštra. Danas su to tri elementa. Vesna Rakić-Vodinelić je pomenula jedan: bezbednost-energija, drugi je terorizam-bezbednost, treći zaštita životne sredine. Odjednom su to tri ključna elementa na osnovu kojih se donose ključne spoljnopolitičke odluke, a ne više ljudska prava i mi moramo da se prosto suočimo sa tom realnošću, jer je ta promena vrlo ozbiljna.

I da na kraju kažem da su pred nama ne samo EU, nego i NATO i da su to dva vrlo važna aktera. Ne govorim o tome da li ćemo postati članica jedne ili druge, obe ili samo jedne od ove dve organizacije. Govorim o tome da su to ključni međunarodni činioци u regionu u ovom trenutku i da je pred nama samit NATO-a na kome treba da se donesu važne odluke, važne za Srbiju, a to su odluke da li će u članstvo biti pozvane tri zemlje: Albanija, Hrvatska i Makedonija. U ovom trenutku se čini da će biti pozvana Hrvatska, možda ne još uvek Albanija i Makedonija. Ne znam odgovor, još uvek nije doneta odluka. To su ozbiljne odluke koje utiču na ono o čemu sam govorio, a to je naše suočavanje sa regionom i sa našim mestom u regionu.

Ovde ću završiti, ali bih voleo da, možda ne danas, ali malo češće razgovaramo o toj indentifikaciji i prihvatanju granica, jer tek tada možemo zaista da govorimo o Srbiji na način na koji drugi govore o svojim zemljama u regionu.

(Goran Svilanović, funkcioner Pakta za stabilnost jugoistočne Evrope)

Živorad Kovačević: O pitanju Evrope moraju da se izjasne birači

Pozdravljam ovu raspravu, dobar je format da za stolom imamo raznorodna mišljenja, jer je potrebno ono o čemu je Ljilja Smajlović govorila, a to je da se razjasnimo. Mislim da je to stvarno potrebno. Eto, to pitanje hoće li Srbija sa Kosovom kao cela ući u EU ili bez Kosova. Odgovor je vrlo jasan, neće ući sa Kosovom. A drugo pitanje je ono koje je isto ona postavila: da li će se to pitanje postaviti već na prvoj stepenici, da li će ga postaviti Evropska unija. Ne, ne postavlja ga EU, nego ga postavljamo mi i tu se slažem sa Vesnom Rakić-Vodinić potpuno.

Postaviti to pitanje sada drugim rečima, tražiti od EU da ona u ovom trenutku izrekom kaže da ona ne priznaje nezavisnost Kosova, to je isto što i reći: Nećemo pregovarati sa EU. Dakle, odbijamo pregovore sa EU. A i ako pitanje može da se postavi, mi možemo da tražimo da se ono postavi tek onda kad dođe na dnevni red, a to je tek za 5-6 godina, ko zna kad. Pa valjda treba pretpostaviti da će kroz to vreme situacija biti nešto drugačija. Smatram da treba da razjasnimo to.

Tražiti od EU da ona u ovom trenutku izrekom kaže da ona ne priznaje nezavisnost Kosova, to je isto što i reći: Nećemo pregovarati sa EU.

Navodno mi jesmo za EU, ali mi smo bili ti koji su tražili da se pitanje Kosova odvoji od pitanja pridruživanja EU, pa smo ga naknadno uvrstili. Premijer u poslednjem intervjuu u "Politici" kaže da on nema ništa protiv Sporazuma onako kako je formulisan, uključujući i član 135. Pa zašto onda mi to sada pitanje postavljamo? Iz istog razloga, iz istih unutrašnjopolitičkih motiva zbog kojih smo skinuli NATO sa dnevnoga reda bez ikakve disuksije. Razume se da će o NATO-u raspoloženje biti drugačije u odnosu na Kosovo, ali ne možemo to pitanje preskočiti i ne može se to pitanje skinuti sa stola na način na koji je učinjeno. Nemaju na to prava ni vlada ni skupština, o tome moraju da se izjasne birači. Oni će se na ovo pitanje Evrope na određeni način i izjasniti sada, pa ćemo videti šta će biti dalje.

Rezervisan sam prema upotrebi termina evroskepticizam i evroentuzijazam. Kako su oni u upotrebi u Evropi? Evroskeptici u Evropi, to je nešto drugo. Evroskepticizam je razvijen i čak što se nekad zemlja više približava EU, sve je više evroskeptika, ali oni govore o drugim pitanjima. Oni govore o pitanju identiteta, da li je prevelika birokratija u Briselu, da li će se ograničiti prava država posebno u području spoljne i bezbednosne politike, itd. Ovde nije reč o evroskepticizmu, ovde je reč o tome da li smo protiv Evropske unije i smatram da to treba pošteno reći.

Iako smatram da nema drugog izlaza i alternative osim EU, treba pošteno reći da se ni ta Evropa,

odnosno EU nije prema nama dobro ponašala. Smatram da to treba otvoreno reći, jer ispada da svako ko se zalaže za EU, da je svim srcem za sve to što EU radi.

Evroentuzijazam takođe vuče na neki dogmatizam. Moram da priznam, ja ni taj termin ne volim. Iako sam za to da nema drugog izlaza i alternative osim EU, ne bih sebe nazvao evroentuzijastom. Treba pošteno reći da se ni ta Evropa, odnosno EU nije prema nama dobro ponašala, da je mnoge prilike da nas ohrabri propustila, pa ih je onda naknadno na određeni način priznala. Od teranja na sporazum sa Crnogorcima, od toga da su prekinuli pregovore pa posle godinu dana nastavili, od toga kako su se ponašali u pitanju Kosova, itd. Smatram da to treba otvoreno reći, jer ispada da svako ko se zalaže za EU, da je svim srcem za sve to što EU radi.

Mislim da na kraju treba videti o čemu se radi sa tim veoma visokim postotkom stanovništva koji se izjašnjava za pridruživanje EU. Nijedna stranka, nijedna vlada ne bi prešla preko toga, jer to je jedino pitanje u kojem postoji tako visok postotak podrške, a on se čak mnogo ne smanjuje ni posle svega ovoga što je bilo. Ipak, treba reći, ako je recimo uslovno $\frac{3}{4}$ građana za pridruživanje EU, kako to da je 50% glasalo za Tadića, gde je $\frac{1}{4}$? Znači ta $\frac{1}{4}$ s jedne strane ima rezerve prema EU i to kaže da ne veruje EU, da je ne voli, ali da misli da ih može Toma Nikolić uvesti u EU. To je onaj podatak koji je ovde pomenut, da je čak 40% simpatizera SRS za Evropu. Zato o tome treba razmišljati i zaista izaći sa otvorenim kartama na sto i smatram da su izbori prilika za to. Izbori stvarno jesu prilika za to, s tim što zastupnici evropske opcije moraju nekako da pokušaju da se taj cilj koji je ovde nazvan snom, ipak transportuje u nešto sasvim praktično i opipljivo. Smatram da je to potrebno i moguće.

Ako vi kažete: Nikada nećemo imati normalne odnose sa zemljama koje su priznale Kosovo, to nikad znači nikad, jer ne možete očekivati od njih da će oni promeniti tu svoju odluku. Treba sasvim otvoreno o tome govoriti i to je stvarno pitanje odgovornosti političke elite

Govori se i o tome, to je Toma Nikolić rekao na izborima, da je pobedio strah. Nemam ništa protiv toga, izvinite, strah je realna stvar. Strah od čega? Strah od samoizolacije? Mislim da kontraargument "nijedna razumna vlada neće ići u samoizolaciju" ne stoji, jer neki potezi idu ka samoizolaciji. Ako vi kažete: Nikada nećemo imati normalne odnose sa zemljama koje su priznale Kosovo, to nikad znači nikad, jer ne možete očekivati od njih da će oni promeniti tu svoju odluku. Treba sasvim otvoreno o tome govoriti i to je stvarno pitanje odgovornosti političke elite.

Na kraju treba da spomenem jedan elemenat koji se nikako ne sme zapostaviti, a to je region. Molim vas, da li ćemo se mi stvarno, bez obzira koju metaforu vi upotrebili, crna rupa, usamljeno ostrvo, rupa u tepihu, itd, okrenuti u drugom pravcu? To treba otvoreno da kažemo. Treba reći otvoreno kakve su realne mogućnosti za takvu alternativu. Da li je ikada Rusija rekla da ne želi da Srbija bude u EU? Smatram da ovakve i druge rasprave treba da pomognu ljudima da smanje zbunjenost koja vlada i da pokušaju da objasne stvar ukrštajući argumente. Hvala.

(Živorad Kovačević, predsednik Evropskog pokreta u Srbiji)

Vesna Rakić-Vodinić: Evropeizacija bez EU nije moguća

Zaista ne bih uzimala dva puta reč da nisam malo iziritirana odlaskom ministra Bubala. Zaista molim profesora Mićunovića kada drugi put bude zvao članove vlade da dođu, da dopusti njihovo učešće u debati samo ako obećaju da će ostati do kraja.

Bez obzira na to što sam iziritirana, ja neću odgovarati doktoru prava Bubalu, a mislila sam da je došao kao takav, doktorirao je kod uglednog profesora Sarića i neću komentarisati ono što je on rekao, premda mislim da bih imala na to pravo, ali su me mama i tata vaspitali i neću. Ali smatram da neke teze koje nije zastupao samo on, neke teze koje čini mi se traže malo objašnjenja više puta su bile ovde ponovljene.

Teza o pristupanju EU koju smatram vrlo značajnom, ta evropeizacija kroz pravnu, političku i ekonomsku sferu, jeste vrlo značajna i koliko pratim našu političku scenu čini mi se da sam je prvi put čula od potpredsednika vlade Đelića. Danas smo više puta čuli koliki je značaj da se ti principi implementiraju, ali u tome ne treba preterivati. Evropeizacija bez EU nije moguća, nije moguća kada su u pitanju tranzicione države, zato što samo članstvo u EU sadrži prisilne mehanizme za države u razbarušenom stanju da implementiraju ono što im najmanje prija.

Političke uslove za pristupanje EU niko nije pomenuo, a to je kažnjavanje ratnih zločinaca pred tribunalom u Hagu. U svim mogućim političkim pregovorima to se od Srbije izričito traži i to je politički uslov koji ne može da ispuni Kancelarija za pridruživanje i tu ne treba praviti nikakve mistifikacije

Svakako da ne možemo da zamislamo ozbiljnu implementaciju propisa o antikorupciji ako nas neko ne natera. Isto kao što smo imali veoma opušten odnos prema ljudskim pravima dok god nismo ušli u Savet Evrope, a sada kada iza toga Saveta Evrope stoji Sud za ljudska prava, stoje neke velike naknade štete, stvar je počela malo da se uozbiljuje i formiran je Ustavni sud koji treba da bude između, recimo, povrede ljudskih prava unutra i velike naknade koja će se dogoditi pred Evropskim sudom za ljudska prava. To je bilo prvo, smatram da ne treba preterivati sa tom idejom.

Drugo je bojazan od novih uslova. Znam koliko je tehnički posao oko pridruživanju veliki, i sama sam sudelovala u tome, on je bez sumnje veoma značajan, ali vratimo se na političke uslove za pristupanje EU. Očekivala sam da će biti pomenuto, ali nije, kažnjavanje ratnih zločinaca pred

tribunalom u Hagu, koje nije moguće bez njihovog prisustva u Hagu i bez Ratka Mladića koji se najviše traži. U svim mogućim političkim pregovorima i evo na papiru koji je ispred mene, u tom aneksu 2, to se od Srbije izričito traži i to je politički uslov koji ne može da ispuni Kancelarija za pridruživanje. To je potpuno jasno i tu ne treba praviti nikakve mistifikacije.

Veoma važno je pitanje eventualnog pogoršanja sadašnjih uslova u smislu zahteva da Srbija prizna nezavisno Kosovo kao mogući uslov. Za sada smatram da takvih naznaka nema, što ne znači da ih ne mora biti.

Mislim da je vrlo važno ono što je pomenula gospođa Smajlović, a to je pitanje eventualnog pogoršanja ovih sadašnjih uslova u smislu zahteva da Srbija prizna nezavisno Kosovo kao mogući uslov. Za sada smatram da takvih naznaka nema, što ne znači da ih ne mora biti, ali opet u tom aneksu 2 se tražilo konstruktivno angažovanje u daljim pregovorima da bi se pronašlo održivo rešenje statusa Kosova. Da li Srbija taj uslov ispunila? Smatram da nije. Smatram da pregovori, gledajući ih sa strane, ni u jednom trenutku nisu bili ozbiljni. To su bili više paralelni razgovori, nego što su bili pregovori.

Najzad, za mene je vrlo važno pitanje odnosa između parafiranog sporazuma i budućeg sporazuma i s tim u vezi i pitanje koje je Goran Svilanović pomenuo, pitanje eksplicitnog razgovora o granicama. S obzirom na stanje međunarodnog prava, možda je bolje o nečemu nešto i podrazumevati nego se eksplicitno time i baviti. Ako se postavlja pitanje klauzule *rebus instantibus*, tj. klauzule koja je nastala proglašenjem nezavisnosti Kosova, a onda i priznanjem te nezavisnosti, ne treba da ga postavi Srbija, to bi bilo potpuno blesavo da ga postavi Srbija. Pitanje je da li će ga postaviti druga strana, ako ikada ponudi parafirani sporazum za stvarno potpisivanje, a onda će se videti kako se ta klauzula *rebus instantibus* odrazila na formulaciju i da li je ta formulacija za neku buduću vladu prihvatljiva ili ne. Kada pogledate iskustvo Kipra, mnogo toga je podrazumevano. Smatram da je neophodna društvena debata o tome, ali ne znam da li u ovom kontekstu, to je nešto o čemu vi i ja možemo da razgovaramo u nekoj drugoj situaciji. Hvala vam i izvinjavam se.

(prof. dr Vesna Rakić-Vodinelić, dekanka Pravnog fakulteta Univerziteta "Union")

Vlastimir Matejić: Ako ne uđe u EU, Srbija se nalazi pred rizikom gubitka svake razvojne šanse

Ja ću govoriti sa jednog stanovišta koje nije pominjano, proširujući ovaj osnovni naslov. Kada je u pitanju Srbija ili bilo koja druga zemlja u vezi sa EU, reč je, razume se, o

izazovima i šansama, ali reč je i o rizicima. Vreme u kome smo bili do sada, to je u suštini vreme jednog velikog preloma u socijalno-ekonomskom razvoju na globalnom nivou i pitanje je ko će, šta, kojim će putem i kojim pravcem da krene.

Posmatrano na relaciji Srbija - EU, manje-više većina onih glavnih indikatora socijalno-ekonomskog stanja koji indiciraju kako stojimo u odnosu na EU su nepovoljni po nas ili tačnije i slikovito rečeno: Srbija se nalazi na periferiji i to čak u mnogim stvarima kao što je društveni proizvod po glavi stanovništva, nezaposlenost, itd. Mi smo na periferiji EU. Na vrhu smo u poređenju sa EU verovatno negde u tenisu, odbojci i tako još u par stvari koji uopšte nisu za zanemarivanje.

Posmatrano na relaciji Srbija - EU, manje-više većina onih glavnih indikatora socijalno ekonomskog stanja koji indiciraju kako stojimo u odnosu na EU su nepovoljni po nas ili tačnije i slikovito rečeno: Srbija se nalazi na periferiji.

Sad naravno, postavlja se pitanje kako će ta budućnost ne sutra, nego prekosutra izgledati. I tako posmatrano, ja ću to da svedem na samo jedan jedini parametar budućnosti, obzirom da to sve treba reći za nekoliko minuta. Ako Srbija ne uđe u EU, ona se nalazi pred užasnim rizikom gubitka svake razvojne šanse. Zašto? Zato što razvojni model koji je već nastao i nastaje i čije se teško porađanje reflektuje preko niza kriza danas u svetu, to je model u kome će se razvijati društva. Ona društva koja se razvijaju na bazi znanja tako će postajati konkurentna, itd, dok će neka društva ostati verovatno dominantno resursno zavisna, pri čemu će verovatno osnovni resurs, pored sve tekuće energetske nestašice, biti ljudi, malo plaćeni ljudi, da bi bili konkurentni.

Srbija danas stoji lošije nego tokom celog XX veka. Za istraživanje i razvoj Srbija ukupno izdvaja 0,35% bruto društvenog proizvoda, to je u EU oko 2%. Od nas u celoj Evropi lošije stoje samo Bosna, Makedonija i Crna Gora.

E sad, stvar je, naravno, šta ko bira. Tekuće stanje Srbije je zabrinjavajuće i ja ću to ilustrovati samo sa nekoliko podataka, da bi bilo jasno. Ako redukujemo sve to sa čime iskazujemo sposobnost za razvoj, npr. stanje konkurentnosti ili sposobnost da se razvije nešto novo nasuprot da se imitira samo nešto već postojeće, onda ćemo gledati jedan indikator, to je ulaganje društva u celini za istraživanje i razvoj. Srbija danas stoji lošije nego tokom celog XX veka. Za istraživanje i razvoj Srbija ukupno izdvaja 0,35% bruto društvenog proizvoda, to je u EU oko 2%. Cilj EU do 2010-2011. godine je 3%, a od nas u celoj Evropi lošije stoje samo Bosna, Makedonija i Crna Gora. Detaljistički indikator, naravno, ne kazuje sve kao i bilo koji pojedinačni indikator, ali ipak vuče ka tome da će Srbija, ako tako nastavi, biti jedna dominantno resursno zasnovana zemlja. Ta resursno zasnovana zemlja, ti prirodni resursi, imaju vrlo velika ograničenja, i bez obzira čak na veličinu direktnih stranih investicija ona ne može postati razvojno sposobna ukoliko njena ekonomija i društvo nemaju sposobnost da kreiraju nove stvari.

Stvarno pitanje je da li će Srbija krenuti jednim ili drugim putem. EU ima za fundamentalni cilj

razvoj, da postane najkonkurentnija u celom svetu, dinamična ekonomija zasnovana na znanju i ono što je sad za nas posebno važno kao dodatni cilj je obaviti ekonomsku konvergenciju između zemalja članica kojom bi se korigovale ekonomske neravnoteže unutar EU.

Ako Srbija ne bu ušla u EU, bez obzira kada će ući razvojne šanse, to bi nas zadržalo u odnosu na EU i u odnosu na drugi deo sveta na veoma dalekoj periferiji

Ako Srbija ne bu ušla u EU, bez obzira kada će ući razvojne šanse, koje se, naravno, reflektuju na stotine života i vrednosni sistem, to bi nas zadržalo u odnosu na EU i u odnosu na drugi deo sveta na veoma dalekoj periferiji. Postoje razumevanja stvari kod nas koja kažu: Aha, ali ima drugih država koje ne ulažu u razvoj, o kome sada ja govorim, pa na neki način žive ili žive čak vrlo dobro. Stvari ne stoje tako, to je jedna mala zabluda prenesena iz XX ili sredine XX veka.

Pred same ratove, Srbija je izdvajala za istraživanje i razvoj skoro 1%, sada je sišla na 0,35%, od inače prepolovljenog bruto društvenog proizvoda po glavi stanovnika.

U procentu bruto društvenog proizvoda izdvojenog za istraživanje razvoja, znači za pravljenje inovativne ekonomije, Kina je već daleko iznad nas, a do skora je bila daleko ispod Srbije. Zalivske zemlje koje su bogate naftom veoma su daleko ispred nas u tom pogledu, tako da treba da se priključimo nekome ko ima kapacitete i ima sredstva za razvoj. Čak ni veličina spoljnih investicija ne utiče na to, jer one ne idu u razvoj. Danas ni jedna od stranih firmi koja je investirala u Srbiji, ništa ne ulaže u razvoj, nego u proizvodnju onoga što je negde na drugom mestu, u nekom drugom delu sveta razvijeno. Taj deo je, dakle, kod nas veoma zanemaren. Pred same ratove, Srbija je izdvajala za istraživanje i razvoj skoro 1%, sada je sišla na 0,35%, od inače prepolovljenog bruto društvenog proizvoda po glavi stanovnika. Hvala.

(Vlastimir Matejić, Centar za demokratiju)

Žarko Korać: U Srbiji se konstituišu proevropske i antievropske političke partije

Hvala lepo. Ja mislim da ima nekoliko tema koje su sadržane u ovoj glavnoj temi o kojoj razgovaramo. Jedna od njih je kako naša politička elita procenjuje dominantne političke procese u Evropi. Dakle šta je danas dominantno u Evropi. S tim što je na kraju XIX i početkom XX veka ta slika dosta jednostavnija, iako nisu jednostavni ni ekonomski, ni društveni, ni politički procesi u Evropi.

Proces evropske integracije je apsolutno dominantan, bez obzira što imate trenutke kao što je donošenje evropskog ustava, itd, ipak nema nikakve sumnje i teško bi neko mogao da iznese uverljive dokumente protiv integracija.

Moramo imati na umu da se Srbija danas vratila u onaj položaj u kome je bila praktično do početka XX veka, odnosno ovo o čemu mi danas raspravljamo su karakteristične rasprave za srpsku političku elitu iz XIX veka. To samo pokazuje da Srbija kada je ostala sama bez onih republika ili država koje su imale konsenzus o ulasku Evropu, Srbija je obnovila jednu raspravu koja je vrlo stara unutar njene političke elite: šta je uopšte Evropa i na koji način Srbija treba da pripada Evropi.

Moja glavna teza je da se u Srbiji polako konstituiše ono što je Srbija uvek imala, a to su proevropske i antievropske političke partije. Mi neprekidno bežimo od činjenice da je Srbija istorijski imala antievropske političke partije koje su bile vrlo snažne, sada se one konstituišu ponovo

Ja ću insistirati na tome, to je moja glavna teza, da se u Srbiji polako konstituiše ono što je Srbija uvek imala, a to su proevropske i antievropske političke partije. Mi neprekidno bežimo od činjenice da je Srbija istorijski imala antievropske političke partije koje su bile vrlo snažne, sada se one konstituišu ponovo, znači hvataju svoj istorijski kontinuitet sa oslanjanjem na Rusiju, sa pričom o domaćinu, o nacionalnom identitetu koji bi narušilo preterano otvaranje ka Evropi, i to može da ide od karikaturalnog do veoma ozbiljnog.

Ja bih želeo samo da pokažem, ne dajući nikakvo definitivno mišljenje, recimo, o vladici Nikolaju Velimiroviću koji je postao jako moderan, niti o njegovom širokom opusu koji ide od literature preko teologije do društvenih tema, ja bih ipak rekao da kada se gledaju njegovi društveni tekstovi, da kažem društvene političke teme, pohvale Nikolaja Velimirovića Adolfu Hitleru, znači, on je hvalio Hitlera kao tvorca nove arhitekture u Evropi. Vi ćete videti kod Nikolaja Velimirovića veoma jasno i precizno odbacivanje evropske civilizacije Francuske revolucije, imate to i kod Ljotića, inače njegovog prijatelja, dakle čitav taj krug, znači nije tačno da Srbi nisu imali u svojoj političkoj istoriji veoma antievropska istupanja. Ona nisu bila bez uticaja i danas se naravno obnavljaju.

Ovde je bilo sasvim kratko rečeno šta danas znači proces evropske integracije, možda je najbolji primer ovo što se sada dešava, a to je pokušaj stvaranja jednog, to je teško reći, sistema visokog obrazovanja, pa ako hoćete banalno i tržišta visokog obrazovanja. To je Bolonja. To je jedan vrlo težak proces, vi imate više sistema obrazovanja u Evropi, oni nisu jednaki, neki od njih su sasvim dobri. Mi više pripadamo tom centralnoevropskom. Probleme sa Bolonjom ima recimo jedna Nemačka koja je imala drugačiji sistem visokog obrazovanja, ali ovde je želja da se uskladi taj sistem da bi Evropa u tom sistemu visokog obrazovanja mogla da se suprotstavi SAD i verovatno ovim džinovima koji se razvijaju pre svega Indiji, Aziji, gde se javlja ogroman broj sve većih stručnjaka. Znači Evropa pokušava da bude konkurentna u intelektualnom smislu i to je najbolji primer kako se ide od segmenta do segmenta gde se vrši jedno ujednačavanje. Uzgred budi rečeno, i to je sada dovedeno malo u pitanje sa temom da li ćemo sarađivati sa zemljama koje

su priznale nezavisno Kosovo.

Centralna tema sada je ima li Srbija u ovom trenutku dovoljno unutrašnjih demokratskih kapaciteta da može da izvede svoju demokratsku tranziciju.

Centralna tema sada je ima li Srbija u ovom trenutku dovoljno unutrašnjih demokratskih kapaciteta da može da izvede svoju demokratsku tranziciju. Kada se navode primeri Norveške, Švajcarske ili Islanda, treba pre svega da se odgovori za Srbiju vrlo teško pitanje koje se ovde sa velikim optimizmom i danas apsolvira, da li Srbija ima taj veliki kapacitet. Ja u to uopšte nisam siguran. Ovde se radi o tome imamo li mi taj kapacitet kompletan ili je on relativno slab i traži izvesnu pomoć spolja koliko god da ta pomoć nije uvek adekvatna, brza. Znači, da li mi imamo kapacitet da sami izvedemo sve ono što je potrebno u tom slučaju? Možemo da se sami promenimo pa onda da kažemo na kraju - evo, mi smo već demokratska država, nije nam bila potrebna vaša pomoć.

Ja ću navesti samo dva možda anegdotalna primera. Kada je Austrija ulazila u EU, kada je EU rasla sa 12 na 15 zemalja, onda je Austrija morala da promeni svoj zakon o radiodifuziji jer je recimo imala jedan zakon koji Evropa ne može da prihvati, imala je monopol austrijske radiotelevizije. Znači Austrija je morala kompletno da promeni svoj zakon o medijima. Ali možda će vas nasmejati činjenica da je Engleska dobila zakon o pravu na informacije od javnog značaja posle Srbije, znači Engleska je posle Srbije dobila, verovali ili ne, taj zakon. Engleska taj zakon nije imala, što ne znači da Engleska nije demokratska zemlja, ali i ona mora da donese taj zakon jer su ljudi postavili pitanje kakva je to evropska zemlja koja nema takav zakon, a članica je EU.

Znači zemlje se menjaju, nije Srbija jedina. Naravno, ovde je promena duboka. Ja bih samo rekao da je Kosovo u tom smislu, i sa tim i završavam izlaganje, iako je to svakako krupna politička tema i emotivna, istorijska, mitska, i kako god hoćete, ja to uopšte ne potcenjujem, ona je u tom smislu više povod za jednu našu unutrašnju raspravu - šta je mesto Srbije u Evropi.

Znate, neki narodi propadnu, pa ne odgovore na pitanje zašto su propali. Ako gledate dugoročno istoriju, ne morate da budete veliki istoričar da biste videli da su različiti narodi različito prošli kroz istoriju. Jedan narod mora da odgovori na pitanje prostora u kome živi, pre svega taj prostor, ne samo svetski procesi, šta je dominantno u njemu. I konačno najteže pitanje za Srbiju, šta je moje mesto u svemu tome.

Mislim da mi imamo sve jasnije definisanu politiku na dva pola, antievropsko i proevropsko

Ja mislim da mi imamo sve jasnije definisanu politiku na dva pola, antievropsko i proevropsko, da je priča o Kosovu, danas smo čuli odbacivanje toga vrlo jasno u prvoj rečenici, nije tačno da smo mi antievropski, mi se samo brinemo za Kosovo. U stvari imamo jednu maskiranu raspravu, tj. u suštini, po meni, žao mi je što ne mogu da odgovorim, to jeste jedno jasno antievropejstvo koje kaže, kao Nikolaj Velimirović, Evropa je zlo, Evropa ne razume srpski narod, ona ne podržava njene političke projekte, i Srbija može da završi odbacujući zaista Evropu.

Da li je to kratkoročno ili dugoročno, ja ne mogu da vam odgovorim. Ali sada treba sasvim otvoreno reći: najveća politička stranka u Srbiji je antievropska stranka, ona to sad sasvim blago maskira, radi se o SRS, čiji postotak podrške ide i do 35-40%.

I da završim samo sa jednim primerom iz regiona. Imali ste nedavno izbore u Hrvatskoj gde ste imali jednu stranku levog centra i jednu stranku desnog centra, znači dve dominantne stranke, hajde da kažem uslovno da to liči, pod znacima navoda, da to liči na srpsku političku scenu, da imate na levom centru DS, a na desnom SRS. Ali nema nikakvog suštinskog poređenja jer u Hrvatskoj ni jedna ni druga velika stranka nisu dovele u pitanje evropske integracije, oni imaju konsenzus. Znači ova vrsta rasprave koju mi imamo ne postoji u Hrvatskoj, taj konsenzus postoji i u Makedoniji, ali taj cenzus ne postoji do kraja u Crnoj Gori, i taj cenzus ne postoji ni u BiH, bez obzira na sve druge teškoće u BiH gde se opet srpski narod ili u Crnoj Gori onaj deo koji je prosrpski nastrojen, pojavljuje kao onaj koji je najviše evroskeptičan.

Mi ćemo kao narod morati zaista i konačno da odgovorimo na pitanje da li mi prihvatamo dominantno u Evropi i evropske trendove i da li ćemo ići u te evropske integracije ili ćemo sasvim otvoreno reći: mi ne želimo evropske integracije.

Tako da izgleda da mi kao narod, sad to više nije ni vezano za nas kao građane Srbije, moraćemo zaista i konačno da odgovorimo na pitanje da li mi prihvatamo dominantno u Evropi i evropske trendove i one možda sa protivurečnostima koje nose, i da li ćemo ići u te evropske integracije ili ćemo sasvim otvoreno reći: mi ne želimo evropske integracije. I onda naravno sledi ovo što nismo čuli jasan odgovor, da li mi postajemo ruska gubernija, što je, ja sam lično bio prisutan u sali kada je gospodin Nikolić sasvim jasno sa govornice rekao - nije nikakva omaška, radi se o iskusnom političaru, nije on od juče u politici, nalazi se i u skupštinskom stenografu - da mu je san da Srbija postane ruska gubernija. Ja mislim da je u tome bilo mnogo više istine, nego što neki drugi žele da kažu. Drugim rečima, Srbija će morati konačno da odluči, njena elita, kao u XIX veku, hoće li u Evropu ili neće. Bojim se da ovo što sada gledamo je velika ofanziva antievropskih stavova.

(Žarko Korać, narodni poslanik i predsednik Socijaldemokratske unije)

Ljubica Gojčić: Ako je potrebno da podsetimo, nikad dosta podsećanja, kada govorimo o Evropi mi govorimo o prostoru koji čini petsto miliona građana koji su samo prošle godine raspolagali kapitalom od devetnaest triliona evra.

Jelica Minić: Zašto se evropska priča koči, da li tu neko ima interes?

Hvala lepo na pozivu. Ono što je element koji možda treba dodati ovoj priči je - kad se neko za nešto zalaže ili neko nešto odbija - koji su njegovi interesi?

Mi jesmo višeslojna bića, imamo svoj racionalni i iracionalni deo, ali u društvenom ponašanju, pa i u opredeljivanju pojedinačnog građanina, ipak preovlađuje interes, znači onaj racionalni deo, sem povremeno.

Ali onda se postavlja pitanje šta su razlozi za tu polarizaciju. Ako građani masovno od 2000. godine do dana današnjeg kada su ipak neka slobodna istraživanja javnog mnjenja, većinski kažu da jesu za EU, čak i kad su članovi SRS, DSS, NS, značajan procenat njihovih glasača ili članova stranaka odnosno ne beznačajan procenat kažu "da", i oni su za EU.

Šta je onda problem kod nas? Problem je kod nas ipak lociran na političku klasu, da ne upotrebljavam termin elita, možda je to adekvatniji termin iz raznih razloga. Drugo, kad pogledamo izbornu mapu, gde je dobijala evropska Srbija koju je propagirao Boris Tadić, i dostojanstvena, solidarna i antikorupcijska Srbija koju je propagirao Toma Nikolić, ne treba zaboraviti da je on imao vrlo dobro osmišljenu kampanju, vidi se da je po pravilu, radikali su dobijali, Toma Nikolić je dobijao tamo gde je siromašna Srbija, i onda dolazimo na temu dobitnici, gubitnici, kako nas vidi EU i kako nas uopšte tretira međunarodna zajednica.

Kada su u pitanju dobitnici oni mogu da kažu: od 2000. godine mnogo se toga promenilo, ne možemo da kažemo da je sad isto kao pre ili gore nego pre. Možda je gore u nekom drugom smislu, što nismo raščistili neke stvari

Kada su u pitanju dobitnici oni mogu da kažu: od 2000. godine mnogo se toga promenilo, ne možemo da kažemo da je sad isto kao pre ili gore nego pre. Možda je gore u nekom drugom smislu, što nismo raščistili neke stvari. Te 2000. je bilo lako, znali smo šta nećemo, a sada ne znamo šta hoćemo i to je mnogo teži problem. Dakle, nemamo u stvari jasnu viziju i problem vizije je i problem identiteta, zašto toliko Srbija luta, da li mi hoćemo evropsku opciju ili smo mi neki sveslovenski deo sveslovenskog nekog bezobličnog tela, ili mi treba opet da budemo nesvrstana zemlja, da ne budemo predmet pogađanja velikih sila, itd. E, tu neke stvari nisu raščišćene, ali ne možemo da kažemo da je isto kao što je bilo, pređen je jedan značajan put.

S druge strane gubitnici će da kažu: šta smo dobili, dobili smo rast nezaposlenosti, jedna bezobzirna klasa grabi i pozicionira se, dobili smo problem identiteta kao neki konačni bilans

S druge strane postoje gubitnici, oni će da kažu: šta smo dobili, dobili smo rast nezaposlenosti, dobili smo rast gde jedna bezobzirna klasa grabi i pozicionira se, dobili smo jedan razvoj gde građani nemaju svoj pravi glas, dobili smo problem identiteta kao neki konačni bilans i dobili smo neki rast gde se postavlja pitanje koliko mi trošimo resurse budućih generacija. I onda kada to uporedimo sa onim što građani indentifikuju kao neka pitanja za njih jako bitna, dolazimo na socijalnu agendu, na pitanja lične bezbednosti, pitanje zdravstva, školstva, zarada, to je nešto što za građane spada u sam vrh.

Imamo problematičnu političku klasu, imamo partokratiju, imamo one koji imaju pozicije, gledaju svoje rente. Postavlja se pitanje zašto se evropska priča koči, da li tu neko ima interes

S druge strane imamo problematičnu političku klasu, imamo partokratiju, imamo one koji imaju pozicije, gledaju svoje rente. Postavlja se pitanje, zašto se evropska priča koči, opet mene interesuje da li tu neko ima interes. Velika poslednja prodaja se još nije odigrala, da li je ta velika poslednja prodaja bolja ako se Srbija drži još neko vreme zatvorena i neizložena nekoj ozbiljnoj konkurenciji, gde dolazi potpuno nova interesna ekipa. Ovo je trenutak kao kad je Ante Marković nudio opciju, pa je ta opcija odbijena. Da li je bolje da mi u svom ćepenuk podelimo taj veliki kolač koji imamo i da ubacimo neke druge igrače kao što su Rusi, itd?

Sad imamo EU koja kaže: pobogu, mi smo vama toliko dali, najveću pomoć ste dobili od nas, mi smo vas ubacili u neki kolosek, mi vam nudimo institucionalne veze sa nama, mi smo vama ponudili isto što i svima drugima oko vas, pa šta još hoćete, i vi pokušavate nama da postavljate neke uslove. S druge strane, neki, kako da kažem, uslov bez koga se ne može, a ne ispunjavate ga - to je Hag.

EU je cinična, EU je bezobzirna. Odmah da kažem, ja se zalažem da uđemo u EU, ali ona je cinična, i njeni glavni kriterijumi su politički, a ne ekonomski

Ali EU je cinična, EU je bezobzirna. Odmah da kažem, ja se zalažem da uđemo u EU, ali ona je cinična, i njeni glavni kriterijumi su politički, a ne ekonomski, a sporazum koji potpisujemo je ekonomski, dominantno. EU je nekada donosila ključne odluke oko pristupanja EU koje su bile vođene političkim razlozima. Međunarodni posmatrač je totalno zbunjen, mislim da, kada se izuzme Hrvatska, ovo što je preostalo, nas duboko preziru, oni s nama, kako da kažem, gledaju kako kontrolisati štetu i kako neki proces učiniti u perspektivi kontrolabilnim, ali kad vi složite poruke koje sa raznih strana dolaze, te poruke ukazuju na to: evo, Kosovo je proglasilo nezavisnost, Amerikanci su sutradan priznali nezavisno Kosovo i kroz nedelju dana poslali poruku da je to žarište evropskog organizovanog kriminala, ako ne i svetskog. Drugim rečima, ali poruka je ovakva. Onda iz EU dolaze poruke, iz nekih velikih agencija nacionalnih, medijskih, informativnih, dolaze poruke kao što su poruke da EU ide po tankoj liniji, da stalno obećava članstvo zemljama zapadnog Balkana, ali da zapravo nikada nema nameru da ih stvarno i primi.

Dakle, da se mi tu borimo oko neke perspektive koja uopšte nije izvesna. Zatim da je Srbija neki istorijski trabl mejker (eng. *Troublemaker* - onaj koji pravi probleme) koga treba skraćivati sve dotle dok ne prestane da pravi probleme. I za svetski rat mi smo krivi, mislim, koliko se sećam u

istoriji mi smo povod dali, ali ne uzrok, dalje, imali smo jugoslovenske ratove, sada smo opet na nekoj šahovskoj tabli Rusija - EU - Amerika, što je krajnje nezahvalno i bilo kakva razumna politika bi od toga bežala koliko je noge nose. Zatim iz Rusije imamo Lavrovljev komentar kosovske nezavisnosti, istog dana, koji kaže: evo, sad su sve oči svetske javnosti usmerene na Kosovo, za nas je to marginalno pitanje, a drugim rečima Kosovo prikriva neke mnogo ozbiljnije događaje na svetskoj sceni, a pažnja javnosti je usmerena ka Kosovu. Mi znači opet dajemo dimnu zavesu nekim drugim procesima. Rusija neće zaratiti zbog Srbije, Rusija ima prioriteta, to nisu ni Srbija ni Kosovo. Mislim, to su stvari koje bi građanima trebalo reći. I najzad imamo onu poruku na temu Zorana Đinđića da je dobio šta je zaslužio. S druge strane imamo u zvaničnoj ruskoj agenciji članak Tatjane Zamjatove koja kaže: mesto Srbije je u EU, i EU treba da zbrine Srbiju, nije Srbija naša briga. Nije ona to tako rekla, ali taj je smisao.

Faktor vreme za nas i faktor vreme za EU nisu isti. Oni mogu ovde da čekaju, veliki imaju vremena, ali građani Srbije, mi, nemamo vremena. Znači faktor vreme nam je prioritet

Imamo međutim problem faktora vreme. Faktor vreme naš i faktor vreme za EU nisu isti. Oni mogu ovde da čekaju da dođu radikali i da se izmeni ne znam šta još sve na našoj političkoj sceni, ali građani ovde, mi, nemamo vremena. Veliki imaju vremena, Rusija ima, Evropa ima, Amerika ima, o Kini i Indiji neću ni da pričam, ali mi nemamo vremena. Znači faktor vreme nam je prioritet.

Granice ili razvoj? Mislim da su zaključak čitave ove debate dale dve uvodničarke, a to je da mi nemamo dobru opciju sem EU. I drugo, da mi u EU nećemo ući sa Kosovom, da je to realnost. Ko ima hrabrosti da kao stranka to kaže javnosti, tako kako su rekle pošteno dve uvodničarke? Sumnjam da iko ima, naročito sada pred izbore. Jeste, izvinite, ali mislim od ovih glavnih takmaca na političkoj sceni.

I najzad ova priča o lokalnoj upravi, regionima, itd, mislim da je ona veoma važna i za izbore, koliko su stranke spremne da daju slobodu, da se političke snage organizuju na najbolji mogući politički način na lokalnom nivou, jer se lokalna priča od grada do grada jako, jako razlikuje, različite su konstelacije po gradovima. Koliko stranke imaju kapacitet da daju slobodu da se osmisle kampanje lokalno, a da ne bude sve centralizovano sa vrha, jer u pitanju je odnos prema tom centralizovanom pristupu. Nema grada koji zbog toga nije nezadovoljan, to je ta centralizovana partokratija koja vlada Srbijom i koja izaziva ozbiljno nezadovoljstvo.

Srbiji jeste potrebna pomoć spolja i to je nešto što treba stalno da ponavljamo. Srbija nema kapacitet da promene i tranziciju iznese sama, nema

I poslednja rečenica, Srbiji jeste potrebna pomoć spolja i to je nešto što treba stalno da ponavljamo. Srbija nema kapacitet da promene i tranziciju iznese sama, nema. Nisu je imale ni druge zemlje oko nas, ni Rumunija, ni Bugarska, ni Mađarska, ni Slovenija, ni Hrvatska. Ipak, dakle, EU je igrač na našoj sceni i s tim treba da se pomirimo i da kažemo: dobrodošli na scenu!

(Jelica Minić, Evropski pokret u Srbiji)

Slobodan Marković: Ne smatram da je alternativa Rusija, jer će Srbija biti okružena NATO paktom

Prvo želim da se zahvalim Centru za demokratiju na ovom važnom i inspirativnom skupu i da se izvinim što ću morati brzo da odem, što nije pristojno.

Želeo bih da napravim tri napomene. Prva se tiče alternative, dakle ja sam naravno svesan toga i profesorka Rakić-Vodinelić je citirala istraživanje koje je naručilo Ministarstvo za Kosovo i Metohiju, iz tih istraživanja se vidi da se 57% zalaže za čvršće odnose sa Rusijom, to znači javnost je pripremljena za takvu varijantu, čak i više od 57% po tom istraživanju, upravo su me ispravili, 69% je za čvršće odnose sa Rusijom. Onda je još ubedljivije, izvinjavam se. Ja sam negde zapisao 57%, ali je to onda skoro isto kao i sa EU, znači javnost je spremna.

Međutim, nedavno je u Politici objavljen jedan članak Branka Milanovića "Savršena oluja", u kojem je on skrenuo pažnju da nezavisno od toga koji predsednički kandidat pobedi, to je bilo pre izbora, da ćemo mi stupiti sa SAD u isti odnos u kakvom je sa SAD Sirija. To možda deluje ovako malo zapanjujuće, ali ja imam jednu ličnu tezu. Ja ne smatram da je alternativa Rusija, da ona postoji kao alternativa, ne smatram jer se Srbija nigde ne graniči sa Rusijom, ne smatram jer će Srbija biti okružena za koji dan NATO paktom na svim granicama i ko god prati vesti Glasa Amerike, mogao je da čuje da je na jednom nedavnom skupu eksperata u Vašingtonu raspravljano vrlo ozbiljno kako će se odgovoriti u slučaju da Srbija krene ka približavanju Rusiji.

Ne smatram da je alternativa Rusija, jer se Srbija nigde ne graniči sa Rusijom, i jer će Srbija biti okružena za koji dan NATO paktom na svim granicama

Međutim, zemlje koje su bliske Rusiji ne znači nužno da spadaju u ruske saveznike. Evo kako ću to sada pokušati da objasnim. Predsednički kandidat Medvedev, tada je bio predsednički kandidat, izjavio je na jednoj konferenciji za novinare nekoliko dana pred pobedu da će Rusija i posle njegovog izbora nastaviti da saraduje sa problematičnim zemljama. Znači sve što su zaslužile te zemlje koje se oslanjaju u spoljnoj politici na Rusiju, njih predsednički kandidat naziva problematičnim zemljama.

Drugim rečima, ovde je reč da li ćemo mi ući u osovину zla, takozvanu, ili ne. Ne ulazeći u to, ali to je realnost, ono što je formulisao predsednik Džordž Buš i što je formulisao ambasador Džon Bolton, to je onih šest zemalja, da vas podsetim: Sirija, Irak, Severna Koreja, Iran, Libija i Kuba. Iz

tog kluba šest zemalja su izašle dve zemlje: Libija i Irak, ali je ušla Venecuela. Tu ima mesta za još jednog člana. Problem je što međunarodne norme ne važe za ovih šest zemalja. Niko ovde od nas ni bilo koji svetski stručnjak za međunarodno pravo ne može pouzdano da kaže da li će Amerika napasti Iran pre kraja mandata sadašnjeg predsednika, to može da se desi i sa bilo kojom od drugih zemalja.

I konačno, ove zemlje, sa izuzetkom Venecuele, su zemlje koje se suočavaju sa najtežim ekonomskim problemima, Severna Koreja čak sa glađu. To je ono što je mogućnost, Kubanski scenario, a ne scenario da smo mi u nekom savezu sa Rusijom sa kojom se mi nigde ne graničimo. NATO pakt može da blokira bilo koju dostavu, dostavu bilo čega ka Srbiji osim humanitarne, bilo koju vojnu dopremu, to i vazдушnim putem može da se zaustavi. Dakle, na koji način može Srbija da bude u orbiti? Ona to ne može nikako, ona samo može da bude u istoj situaciji u kojoj je Sirija ili u kojoj je Kuba. Mislim da je Kuba ipak u povoljnijoj situaciji jer ima izlaz na more. Dakle, izuzetno nepovoljan geostrateški položaj Srbije i u takvoj situaciji alternativa je čak i mnogo gora nego što je ovde predstavljena, alternativa je takva da se zemlja zaista nađe u potpunom okruženju, nekad se govorilo u vreme Miloševića da vas podsetim, sanitarni kordon, to zaista može da se desi.

Evroskeptik nije isto što i evropob, i to treba razlikovati. Evroskepticizam je više interna nego eksterna stvar, glavni evroskeptici ne žive izvan EU, nego u EU.

Druga stvar želim da se nadoveže na ovo o čemu je govorio gospodin Kovačević, oko evroskepticizma. Ja se slažem sa gospodinom Kovačevićem da je to termin koji bi trebalo vrlo oprezno upotrebljavati i želeo bih da citiram profesora Puhovskog koji je nedavno rekao da svaki ozbiljan naučnik i svaki kritički ostvaren čovek koji razmišlja o EU mora da bude evroskeptik. Dakle evroskeptik nije isto što i evropob, i to treba razlikovati. Evroskepticizam je više interna nego eksterna stvar, glavni evroskeptici ne žive izvan EU, nego u EU. Evroskeptik se postaje kada se uđe unutra, to su dakle Britanci, Danci, Česi i ostali, i to je nešto o čemu treba da vodimo računa. Ja sebe svrstavam kao i profesor Puhovski u tu grupu, ali to ne znači da sam protiv ulaska u EU. Prosto terminološki smo ušli u ta neka, da kažem, prilepljivanja koja onda naravno izazivaju na ovoj drugoj strani kod onih koji su protivnici EU, oni mogu da nas napadnu za isključivost.

I konačno treća stvar, to je pitanje Kosova i EU. Mislim da mi ovde imamo problem iz 2000. godine. Stranke koje su činile DOS su tada otvoreno rekle u kampanji, ne samo predsednički kandidat nego manje-više sve stranke sa malim izuzecima, da je pitanje Kosova demokratsko pitanje. Dakle ako je na vlasti u Beogradu demokratska alternativa, onda će ona to rešiti sa zapadom kada dođe na vlast. Milošević nije u stanju da reši pitanje Kosova jer nije demokrata, ali kada dođu demokrate oni će to rešiti. E sada je potrebno da neko kaže da je to netačna procena i sada je pitanje ko ima hrabrosti za to. I sad mi imamo ovde dve alternative "i" ili "ili". Znači DS i ovaj blok kaže "i": I mi ćemo u EU i kada uđemo u EU sačuvaćemo Kosovo, a ovaj drugi blok kaže "ili-ili".

Do početka leta, 23 ili 24 zemlje od 27 iz EU će priznati Kosovo, znači 10% neće priznati, i onda je

ta stvar završena, zatvorena.

Ali prosto ta stvar je završena, to nije stvar koja je ovde nama za radnim stolom, mi ćemo imati situaciju da će za koji dan, hajde da kažemo do početka leta, 23 ili 24 zemlje od 27 iz EU će priznati Kosovo, znači 10% neće priznati. Znači uopšte se ne postavlja dilema da li je EU priznala, naravno da ne može da prizna kao međunarodna organizacija, ali ona se sastoji od zemalja članica i 90% zemalja članica je priznalo Kosovo u tom smislu, ili će priznati do početka leta, i onda je ta stvar završena, zatvorena.

Međutim mi sada ovde imamo dvostruku blokadu o kojoj ovde nismo govorili. Naime imamo blokadu i Kosova i Srbije u pogledu ulaska u EU, nezavisno od toga što će 24 zemlje priznati Kosovo, a ta blokada se sastoji u tome da će Kosovo, već je najavilo, pokrenuti za potpisivanje sporazum o stabilizaciji i pridruživanju. I sad, ako pretpostavimo da EU dozvoli njima da potpišu, što je teško pretpostaviti, opet zemlje članice moraju da ratifikuju taj sporazum. Rumunija i Kipar i Slovačka ne mogu da ratifikuju taj sporazum, znači prosto neće moći da odu dalje od toga, najdalje što će moći da odu je eventualno da stupi na snagu privremeni sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, ali neće moći da bude ratifikovan. Dakle na toj karti će oni biti blokirani, ali ako je 23 ili 24 zemlje priznalo Kosovo, onda to znači da kada Srbija treba da dođe do tačke da potpiše ugovor o pristupanju ona mora jednostavno da prizna Kosovo i to su sada problemi o kojima se ovde ne govori otvoreno, ali koje moramo da dotaknemo.

Imamo dvostruku blokadu - blokadu i Kosova i Srbije u pogledu ulaska u EU

Ja sam predložio jedan model, naravno i mnogi su drugi predložili slično, mi smo imali jedan skup Centra za unapređenje pravnih studija, gde su bili neki ovde prisutni, i od 15 ljudi samo jedan se izjasnio za model koji nije uključivao neku varijantu podele, a podsetiću vas na to da bez obzira na sve ove primedbe koje je gospodin Svilanović uputio, i Vesna Pešić je imala sličan plan i mnogi drugi, poslednjih dana vidimo da je i bivši britanski ambasador Roberts izašao sa takvim planom i Đulijano Amato, to je plan koji ima određenu političku podršku u svetu. I sada mi tu imamo sledeću stvar, akta o priznavanju država i sporazum o utvrđivanju granica nisu ista i zato sam ja predložio tzv. rektifikaciju (dogovor o novim granicama), dakle zato što priznanje granica ne mora da bude dogovoreno *per acta* o priznanju. Može da bude, mi smo priznali Crnu Goru, a tek ćemo utvrditi granicu, to je sada figurativna granica iz socijalizma, naravno biće ista i u praksi, ali mora da se utvrdi načelima demarkacije.

Dakle u tom smislu mi moramo da tragamo za nekim rešenjem koje neće od Srbije napraviti potpunog gubitnika, ako napravimo od Srbije potpunog gubitnika, mi ćemo ući u ono što se naziva posttrijanonski sindrom (stalno vraćanje "srpskom pitanju") i ko god ima prilike, ja sam živeo u Mađarskoj godinu dana i znam šta to znači, to znači da u svakoj knjižari imate mapu velike Mađarske, da se i dan danas to raspravlja i pokreće, to će zaista veoma opteretiti našu političku elitu.

I na samom kraju, ako dozvolite, doktor Korać je izašao, čisto bih hteo da napravim jednu napomenu, nije uopšte vezano za skup, ali on je pokrenuo, znači ja mislim kada je u pitanju

tradicija da moramo da budemo vrlo oprezni, i on je pomenuo ovde Nikolaja Velimirovića kao simbol antievropske Srbije, zbog tog čuvenog govora iz 1937, nije pomenuo jednu njegovu antisemitsku knjigu iz 1945, što mu ne služi na čast, ali taj isti Nikolaj Velimirović je postao 1946. godine, počasni doktor Univerziteta Kolumbija, proveo je ceo rat u konfinaciji (progonstvo, zatočenje), čak dva meseca je bio u logoru Dahau i kad je on dobio taj doktorat ceo Univerzitet Kolumbija je izašao na tu svečanu sednicu. E sad, da li mi moramo da budemo oprezni kada se bavimo ovakvim stvarima? Znači svaka struka ima neka svoja pravila i poznavanja i da li zbog jedne knjige u kojoj je napisana srpska konzervativna misao, da li treba više da verujemo njoj ili više treba da verujemo oceni nastavno-naučnog veća Univerziteta Kolumbija. Ja bih verovao ovom drugom. Hvala.

(Slobodan Marković, naučni saradnik Instituta za evropske studije)

Ljubica Gojčić: Pre nego što počne izlaganje gospodin Srđan Majstorović, zanimljivo je da li Srbija ostaje bez 200 miliona evra, koliko bi u ovoj godini trebalo da se troši iz evropskih fondova, da li ostajemo i bez nekih drugih sredstava. Ovde imamo jedan podatak od 5.000.000 evra koje bismo potencijalno mogli da izgubimo iz drugog fonda. Da li stoji priča da novac namenjen rekonstrukciji Kliničkog centra, bolnicama po Srbiji, stoji zato što čeka paraf i čeka potpis nekoga ko danas ima tehnički mandat pa ne može to da uradi? Vi naravno govorite ono što ste i planirali.

Srđan Majstorović: Značaj vremenskog faktora za evropske integracije

Ovo pitanje koje je postavljeno je direktno vezano za oblast koju sam ja hteo da pomenem. Prosto ne želim da uzimam vreme, to je samo jedan aspekt onoga o čemu pričamo, a to je značaj vremenskog faktora. Ono što je i gospođa Ljiljana Smajlović rekla na samom početku i kasnije gospođa Jelica Minić kada je govorila o faktoru vreme - da li žuriti, da li ne žuriti, koliko nas sve košta.

Svako odugovlačenje i određeno kašnjenje u odgovarajućim procesima ima određenu strukturu i određenu dinamiku i utiče na porast troškova.

Konkretno za pitanje koje je pomenuto, mislim da se radi o ratifikaciji, odnosno pružanju garancija za nekakve zajmove Evropske banke za obnovu i razvoj tako da na žalost ti zakoni jesu u Skupštini ali u ovom mandatu neće biti u mogućnosti da se ratifikuju i samim tim imaće direktne posledice po dinamiku sprovođenja aktivnosti za koje je taj novac namenjen.

Što se tiče Evropskog fonda, u našem slučaju ovo odugovlačenje neće imati nikakvih posledica, jer je sporazum potpisan i nama je omogućeno da u narednih sedam godina možemo da koristimo u proseku dvesta miliona evra.

Što se tiče Evropskog fonda, odnosno instrumenta za pretpristupanje za finansijsku pomoć, u našem slučaju ovo odugovlačenje neće imati nikakvih posledica, jer je sporazum potpisan i nama je omogućeno da u narednih sedam godina možemo da koristimo u proseku dvestotinak miliona evra. Poručio bih političarima da u izbornoj kampanji koriste te opipljive stvari kada govore građanima za šta treba da se orijentišu u jednoj, odnosno u drugoj opciji.

Ako se tih 200 miliona ne dobiju od EU, oni moraju da se uberu od poreskih obveznika ove države. Analiza koju je izneo Miladin Kovačević je vrlo, vrlo zastrašujuća i kao neko ko je školovan ovde i kao neko ko se borio protiv Miloševićevog režima i koji je bio u nevladinoj organizaciji i za vreme bombardovanja, ne želim da proživljam još jednom takve izazove.

Međutim, da se vratim na ono što sam hteo da kažem, a to je: značaj tajminga za proces kojim se bavimo svi mi ovde oko ovog stola.

Mi smo u nekim našim strateškim projekcijama definisali 2012. godinu kao godinu spremnosti da se odgovori na sve obaveze koje proističu iz članstva Srbije u EU. To konkretno znači da ćemo do 2012. godine usvojiti sve zakone i krenuti sa njihovom implementacijom, osnovati sve institucije koje su neophodne da Srbija bude stabilna demokratska država, što je i cilj. Složio bih se sa gospođom Smajlović da je nekada proces sam po sebi vrednost i upravo kroz taj proces Srbija mora da postane takva zemlja. Na koji način će tajming uticati na proces najbolje se može videti u trenutnoj situaciji.

Mi u ovom trenutku imamo jedan proces administrativnog zamora na obe strane, ne samo na strani Srbije. Mi se bavimo ovim poslom od 2002. godine, međutim, zamor je i sa druge strane, u Evropskoj komisiji. Jednostavno je nemoguće zainteresovati ljude iz resornih direkcija da se malo jače posvete Srbiji kada nisu svesni u ovom trenutku u kom pravcu Srbija ide.

Mi u ovom trenutku imamo jedan proces administrativnog zamora na obe strane, ne samo na strani Srbije. Mi se bavimo ovim poslom od 2002. godine, kada je osnovan nekadašnji Sektor za evropske integracije u Ministarstvu za ekonomske veze sa inostranstvom i moram da kažem da se i među tim mladim ljudima koji se i dan danas bave time oseća zamor. Svaki izborni ciklus dovodi do preispitivanja vlastite uloge, a to su ljudi kojima permanentno raste cena na tržištu rada i jako ih je teško zadržati da u potpunosti budu posvećeni reformama koje treba da se obave u ovom procesu.

Međutim, zamor je i sa druge strane, u Evropskoj komisiji. Imamo problem sa kapacitetima Evropske komisije jer je jednostavno nemoguće zainteresovati ljude iz resornih direkcija da se malo jače posvete Srbiji kada nisu svesni u ovom trenutku u kom pravcu Srbija ide. Srbija je u poslovima Evropske komisije samo jedan mali deo njihovih svakodnevnih aktivnosti.

Podsetiću vas da mi u ovom trenutku koristimo trgovinske olakšice u odnosu sa EU. Međutim, one su vremenski ograničene do 2010. godine, i mi ne znamo šta će u tom trenutku da se desi, da li će države članice reći: u redu, oni u ovom trenutku ne žele da idu ka EU i dajte da redefinišemo te ekonomske odnose sa Srbijom.

Što se tiče ekonomskog aspekta i zanačaja tajminga, podsetiću vas da mi u ovom trenutku koristimo trgovinske olakšice u odnosu sa EU i ministar Bubalo je to napomenuo. Veliki broj našeg izvoza ide upravo na to tržište, zahvaljujući tim autonomnim trgovinskim merama. Međutim, one su vremenski ograničene do 2010. godine, i mi ne znamo šta će u tom trenutku da se desi, da li će države članice zaključiti da više ne žele, imajući u vidu političku konstelaciju u Srbiji da nastave takav povlašćeni odnos sa Srbijom, ili će reći: u redu, politička poruka u Srbiji je jasna, oni u ovom trenutku ne žele da idu ka EU i dajte da redefinišemo te ekonomske odnose sa Srbijom.

Dakle, tu leži velika, velika opasnost i mene iznenađuje, a to je već postala navika i mislim da je i to rekla gospođa Minić, to odsustvo interesa poslovne elite, da se što pre krene u regulisanje odnosa sa EU i otvaranje tog tržišta od 540.000.000 stanovnika. Mi smo imali kompletno drugačije poimanje procesa liberalizacije trgovine, recimo u okviru CEFTA. Sećam se večeri kada je Komisija najavila CEFTA sporazum, da je reakcija hrvatske vlade bila vrlo histerična, da se ne želi ulazak u jednu novu Jugoslaviju, u jedno novo tržište. Međutim, štampa je narednog jutra objavila naslove sa porukama privrednika: Nama treba CEFTA i nama treba širi prostor. Takvo ponašanje, nažalost, nismo zabeležili u Srbiji.

Na ekonomskom planu značaj tajminga će se svakako ogledati i u nekim internim finansijskim, odnosno fiskalnim pitanjima od strane EU. Podsetiću vas da međuvladina konferencija o novom budžetskom periodu od 2013. godine upravo počinje u tom periodu 2011-2012. i zato smo mi i tempirali 2012. godinu kada ćemo moći da kažemo: Mi smo spremni, molimo vas definišite nekoliko milijardi godišnje za Srbiju i za potrebe razvoja.

Politički aspekt po unutrašnju stabilnost Srbije, ali i region, takođe će se ogledati u poštovanju tajminga. Ukoliko propustimo ovaj period sada, postoje vrlo jasne naznake da će region biti ubrzan u procesu integracije politički, a ne na osnovu dostignutih kriterijuma gde će Srbija zaista ostati ili izolovana ili samoizolovana.

Nažalost, ukoliko okasnim, ta sredstva će biti pod značajnim znakom pitanja. Politički aspekt po unutrašnju stabilnost Srbije, ali i region, takođe će se ogledati u poštovanju tajminga. Ukoliko propustimo ovaj period sada, postoje vrlo jasne naznake da će region biti ubrzan u procesu integracije politički, a ne na osnovu dostignutih kriterijuma gde će Srbija zaista ostati ili izolovana ili samoizolovana. Mislim da je krajnje vreme da neko podigne roletne i da pogleda kakvo je vreme napolju i da to vrlo jasno i glasno kaže građanima Srbije.

(Srđan Majstorović, zamenik direktora Kancelarije za evropske integracije)

Slaviša Orlović: Uloga partija je da uklone prepreke ka evropskom putu

Dva najvažnija državna pitanja su Kosovo i EU. To su pitanja o kojima se najmanje vodi debata i u stručnim i u naučnim krugovima i u javnosti i zbog toga je ovaj skup još značajniji.

O Kosovu je posle dužeg vremena skoro bila jedna debata koja je publikovana u časopisu *Hereticus*. Što se tiče EU, ne računajući one koji su pozvani i koji se tim pitanjem bave, političke elite ili partijske elite ovo pitanje uzurpiraju, monopolišu i manipulišu. Pokušaću iz svog ugla da vidim koliko je ova tema važna.

U svojoj knjizi, "Prošlost na istoku, budućnost na zapadu" Meri Kardol i Ivan Vejvoda kažu: Jedan od ključnih zahteva revolucija iz 1989. bio je povratak u Evropu. Zemlje Centralne i Istočne Evrope su imale različitu dinamiku, ambiciju i prepreke na ovom putu. Srbija kao da u odnosu na analizu suseda, ima manjak ambicija, a višak prepreka. Kompletno drugačiji put demokratske konsolidacije i evropske orijentacije ili evropske integracije, svodi se bar na tri pitanja: Pokušaj očuvanja državne zajednice Srbije i Crne Gore i gubitak energije i vremena, haške prepreke u smislu saradnje sa Haškim tribunalom i Kosovo.

Zemlje Centralne i Istočne Evrope su imale različitu dinamiku, ambiciju i prepreke na putu ka EU. Srbija kao da u odnosu na susede ima manjak ambicija, a višak prepreka.

Postoji još jedna stvar koja ovde nije pominjana, a to je: Ko su najveći protivnici Srbiji. Smatram da su to ono što se u tranzicionoj literaturi zovu tzv. "rezervni domeni", to su tajkuni i oligarsi s jedne strane i tajne službe sa druge strane. Postavlja se otvoreno pitanje da li je njima u interesu evropeizacija kao jedan sistem u kome se poštuju pravila igre u meri koja je komplementarna sa evropskom konsolidacijom. Kada je reč o partijama i partijskim elitama to je značajno i u segmentu evropeizacije partija i partijskih sistema u onoj meri u kojoj ulazimo u izbornu kampanju.

Političke partije su subjekti i objekti procesa uslovljenim evropskim integracijama, s tom razlikom što su za zemlje članice one kreirale evropsku politiku, a za zemlje koje apliciraju one su u fazi prilagođavanja evropskim idejama i vrednostima i od 1979. godine, kada su prvi put održani izbori za Evropski parlament, na neki način se može govoriti o evropskom partijskom sistemu.

Smatram da su najveći protivnici Srbiji tajkuni i oligarsi s jedne strane i tajne službe sa druge strane. Postavlja se otvoreno pitanje da li je njima u interesu evropeizacija kao jedan sistem u kome se poštuju pravila igre u meri koja je komplementarna sa evropskom konsolidacijom

Kada je reč o partijama Srbije, one su evropeizacijom inficirane na nekoliko načina, a jedan od tih načina je u pogledu organizacije. Većina značajnih, relevantnih partija uvela je neku vrstu internacionalnih sekretara i uvidela potrebu međunarodne saradnje. Zatim su korigovale svoj program i pokušale da postanu članice nekih većih organizacija kao npr. Socijalističke internacionale, a naročito u pogledu evropskih porodica partija od 2003. godine. DSS i G17 plus su članice Evropske narodnjačke partije, a nešto kasnije i DS je postala članica Partije evropskih socijalista. U pogledu promene programa, promene sistema vrednosti itd, tačnije od izbora, naročito parlamentarnih 2007. godine, pa preko ovih predsedničkih, a verovatno i predstojećih izbora u maju, ovim se pokazuje da je u naš partijski sistem na neki način inkorporirana ova tema evropskih ideja i evropskih vrednosti.

Osim demokratizacije i evropeizacije, važna tema za raspravu je balkanizacija i evropeizacija. U literaturi Balkan je dugo egzistirao kao sinonim za izvan-evropski put. Koristio bih jednu metaforu kolege Ivana Krastova iz Bugarske, koji kaže: "Paradigma integracije" je jedina dugoročna vizija politike za region, i objašnjava činjenicu da je njegov uticaj sve veći, a to je, između ostalog, potvrđeno na Evropskom savetu 2003. godine, gde je eksplicitno rečeno da je budućnost Balkana u EU i otvorena je perspektiva tzv. Zapadnog Balkana, a to je poslednji vagon u vozu kojem Srbija ima šansu da se priključi. A šta znači Zapadni Balkan? To je bivša Jugoslavija minus Slovenija, plus Albanija.

Kada je reč o relaciji parlamenta i vlade, Skupština Srbije je u periodu 2003-2007. godine, ne računajući zakone i harmonizaciju, o evropskim integracijama raspravljala samo jednom - prilikom usvajanja Rezolucije o pridruživanju EU, koji je pripremio Odbor za evropske integracije u saradnji sa Evropskim pokretom u Srbiji.

Što se tiče drugih stvari koje se tiču evropeizacije u Srbiji i tog diskursa, reći ću samo dva primera da to ilustrujem. Kada je reč o relaciji parlamenta i vlade, Skupština Srbije je u periodu 2003-2007. godine, ne računajući zakone i harmonizaciju, o evropskim integracijama raspravljala samo jednom, prilikom usvajanja Rezolucije o pridruživanju EU, koji je pripremio Odbor za evropske integracije u saradnji sa Evropskim pokretom u Srbiji. Ova rezolucija potvrđuje, citiram: "Da je ulazak u punopravno članstvo u EU i programu Partnerstvo za mir strateški nacionalni cilj kojim će u budućem radu Narodna skupština Republike Srbije davati punu, stalnu podršku", usvojeno 13. oktobra 2004. godine jednoglasno, uz napomenu da su radikali i socijalisti izašli sa sednice. Zašto je to šansa, i to partije na neki način i osećaju, da kroz članstvo u evropskim federacijama dobiju neku vrstu i mogućnost lobističkih kanala i, sa druge strane, i povremenih pritisaka.

Mislim da je formiranje Vlade 2007. godine prema nekim nezvaničnim informacijama potvrdilo, da li je Agela Merker zvala nekoga ili nije, i ovih dana se spekulise da se nekome dovodi u pitanje

članstvo ili ne, ali to samo ilustruje koliko je značajan indikator članstva naših partija u evropskim federacijama.

Uloga političkih partija je da premoste taj politički i kulturni jaz i uklone prepreke koje stoje na evropskom putu. Gde nastaje problem? Ne u izjašnjavanju i u tome da one slede većinu, već zato što su ova opredeljenja partija u raskoraku sa izbornim kalkulacijama i ta pozicija intenzivnih izbora, parlamentarnih 2007, predsedničkih 2008, opet parlamentarnih 2008, uz pokrajinske i lokalne, pogoduje da je ovaj raskorak veći.

Između ostalog, u članu 191. ugovoru o EU stoji da su stranke bitan faktor integracija, međutim, mislim da kod nas stranke najviše kalkulišu na evropskim pitanjima i pomalo manipulišu upravo zbog izbornih elektrolističkih pozicija.

U odnosu na opredeljenja za evropsku orijentaciju uslovno, ne ulazeći u ovu liniju podela na evroatentivne i evroskeptike, evrorealiste i evrofobe, ja sam sklon ovom drugom, proevropske aktivne stranke - DS, G17 plus, LDP, SPO, proevropski manje aktivne - DSS, mislim pre svega na prestanak pregovora o pridruživanju za koje su i počeli u vreme Vlade u kojoj je DSS bila glavna, neaktivne - to je SPS, iako je od kongresa 2003. opredeljen za priključivanje u EU, i antievropske stranke u koje spada SRS, koje od predsedničkih izbora idu ka evroskepticizmu, a posle 17. februara čini mi se da će se vratiti na antievropsku poziciju u odnosu na onaj pomak, privremeni pomak ka evroskepticizmu.

Znači, članstvo naših partija u evropskim federacijama znači i prepoznavanje evropskih snaga koje mogu da povuku napred u procesu pridruživanja i nije slučajno da su ove partije bile članice tih federacija. Između ostalog, u članu 191. Ugovora o EU stoji da su stranke bitan faktor integracija, međutim, mislim da kod nas stranke najviše kalkulišu na evropskim pitanjima i pomalo manipulišu upravo zbog izbornih elektrolističkih pozicija.

(Slaviša Orlović, politikolog, docent Fakulteta političkih nauka)

Ljubica Gojčić: Hvala. Razmišljala sam na koji način gospodinu Zahariju Trnavčeviću da dam reč i palo mi je na pamet da je u predizbornoj kampanji za predsedničke izbore kandidat SRS Tomislav Nikolić dajući alternativu EU rekao: "Sve što srpski poljoprivrednici proizvedu za godinu dana, Moskva pojede za nedelju dana", kao, eto, to je alternativa.

Zaharije Trnavčević: U EU treba ići radi promene nas samih kao privrednika, preduzetnika, proizvođača

Ja ću, naravno, govoriti o Srbiji u EU najviše sa gledišta poljoprivrede, bavim se time već 60 godina.

Prvo da kažem da sam malo hendikepiran jer sam došao kasno, pa ne znam šta su uvodničarke rekly, tako da ću možda da ponovim nešto, a ako se to dogodi, onda je to kompliment za njih, a drugo, mislim da je greška ovog našeg sastanka što se ovde za stolom nalaze istomišljenici.

Hteo bih da pitam, da postavim neka pitanja. Tragična je stvar, kao što smo ovde čuli, raznorazne analize pokazuju da je Srbija maltene podeljena oko toga da li da se pridruži i ide ka EU ili da to ne čini zbog raznoraznih uslova koje oni tamo neće da prihvate.

Smatram da Srbija nema alternativu EU, ali pridruživanje EU ne znači ono što najčešće građani misle, a to je jedan benefit korišćenja fondova EU i ono o čemu 98% ljudi sanja, a to je bezvizni režim. To jeste nešto što se ne može zanemariti i to je nešto što će se takođe dogoditi kao rezultat našega budućeg članstva, ali ono što je najvažnije za mene jeste da mi bez odlaganja krenemo ka EU u smislu promene nas samih kao privrednika, kao preduzetnika, kao proizvođača.

Smatram da Srbija nema alternativu EU, ali pridruživanje EU ne znači samo ono što građani najčešće misle, a to je korišćenje fondova EU i bezvizni režim. Ono što je najvažnije za mene jeste da mi bez odlaganja krenemo ka EU u smislu promene nas samih kao privrednika, kao preduzetnika, kao proizvođača.

Ima dosta podataka, ja ne mogu ovde sve da ih citiram jer nema vremena, ali kad pogledate samo taj segment poljoprivrede koji je veoma značajan i za EU i za ovu zemlju, onda možete da vidite da smo mi u svim glavnim parametrima osetno ispod nivoa u kojem se nalazi EU. Kod njih je proizvodnja hrane zasnovana već dugo na velikom stepenu primenjene nauke, a kod nas je još uvek tradicionalna, onakva kakvu su upražnjavali naši očevi, dedovi, itd.

Mi imamo sjajne institute, ali imamo jednu sasvim nisku, prosečnu, jedva dovoljnu za naše potrebe proizvodnju žitarica, mesa, itd, i ono što je naš glavni problem danas nije gde su tržišta, nego gde je roba koju mi možemo da ponudimo. Mi te robe nemamo ni po količini ni po kvalitetu

Mi imamo sjajne institute sa vrlo dobrim kreacijama hibrida visokoga potencijala, ali imamo jednu sasvim nisku prosečnu, jedva dovoljnu za naše potrebe proizvodnju žitarica, mesa, itd, i ono što je naš glavni problem danas nije gde su tržišta, nego gde je roba koju mi možemo da

ponudimo. Mi te robe nemamo ni po količini ni po kvalitetu. Zato smatram da bez obzira na to kada će EU da obavi i okonča sve ove procedure, da li će to biti 2012, 2013, ili 2014, da ne pominjem i 2017. godinu kao mogući rok ili datum kada će Srbija postati punopravni član, mi moramo da u svim segmentima privrede počnemo da primenjujemo one standarde u proizvodnji kakve oni imaju, jer prosta je stvar, ako je to njima korisno, onda mi to treba što pre da uvedemo.

Dakle, tu je glavna dobit koju bismo mi postigli, ako bismo samo, opet da se zadržim na segmentu poljoprivrede, umesto što imamo tri i po tone pšenice po hektaru imali šest tona, ako bismo imali goveda koja daju, sedam, osam hiljada litara mleka, a ne ispod tri hiljade. Prema tome, zadatak svih ljudi koji žele, a puna su nam usta o Srbiji, jeste da čitavu naciju, građane, okrenemo u tom pravcu. Bez obzira na sve uslove koji su se pojavili, mi ne smemo ni jednog časa da zastanemo, nego naprotiv, da ubrzamo naše pristupanje EU na taj način što ćemo se pripremiti da u EU uđemo kao jedna članica koja ima ispunjene i uvedene sve standarde kao i ostale članice.

Bez obzira na sve uslove koji su se pojavili, mi ne smemo ni jednog časa da zastanemo, nego naprotiv, da ubrzamo naše pristupanje EU na taj način što ćemo se pripremiti da u EU uđemo kao jedna članica koja ima ispunjene i uvedene sve standarde kao i ostale članice.

Bugarska i Rumunija su primljene u EU iako one nisu dostigle ni iz daleka taj nivo u kome se nalazi EU, a zna se, a i ja znam da su sasvim neki drugačiji i drugi razlozi odlučivali o tome zašto su maltene preko reda, po nekoj kraćoj proceduri Bugarska i Rumunija, kao deo nekadašnjeg Sovjetskoga bloka primljeni u EU. Kada bismo mi menjali nivo produktivnosti, potiskivanja tradicionalne proizvodnje u poljoprivredi, mi bismo po nekoj stopi od 15-20% mogli da najviše za pet do sedam godina dođemo na taj nivo da i mi imamo velike viškove žitarica, imali bismo bogatog seljaka, itd.

Naravno, to je lako reći. Ima dosta minus činjenica u poljoprivredi. To je mali posed, usitnjen, male parcele, ne navodnjavamo, to podrazumeva i dosta novca koji se može i mora naći, ali sve to zajedno mora da bude naše strateško opredeljenje i to je u stvari tema kojom mi moramo da se bavimo, ne sada tokom izbora.

Za mene nije toliko bitno koje će godine Srbija da postane punopravni član EU i kad ćemo moći da koristimo sve te benefite koje koriste i uživaju druge zemlje, za mene je pitanje kako ćemo mi da stignemo na taj nivo proizvodnje koji danas postoji u EU. Mislim da je to nešto čemu treba posvetiti vreme i energiju i volju.

Mi koji ovde sedimo pripadamo verovatno nekim strankama, ali i cela nacija mora to da uzme kao svoj novi kurs, kurs na kome će da istraje sledećih godina, sve tamo do beskraja, da podižemo produktivnost, da se menjamo sami, da podižemo i unapređujemo poljoprivredu. Za mene nije toliko bitno koje će godine Srbija da postane punopravni član EU i kad ćemo moći da koristimo sve te benefite koje koriste i uživaju druge zemlje, za mene je pitanje kako ćemo mi da stignemo na taj nivo proizvodnje koji danas postoji u EU. Mislim da je to nešto čemu treba

posvetiti, vreme i energiju i volju.

(Zarahije Trnavčević, novinar)

Miljenko Dereta: Nema ulaska Srbije u EU bez konsenzusa političkih elita i civilnog društva

Hvala na pozivu. Smatram da je EU šansa za Srbiju da definiše jedan svoj moderan nacionalni prioritet, kao svoj nacionalni interes, i onda naravno, takva definicija nacionalnog interesa stavlja naše političke elite pred ogromne izazove, a to je da prvo nauče da razgovaraju, jer mi ovde govorimo o nekom dijalogu, a zapravo ovde dijaloga nema, tj. ima dijaloga, ali nema debate, nema debate argumentima.

Mi smo ovde bili izloženi, ja sam to prvo zamerio gospodinu Mićunoviću u sebi, ali sada sam mu zahvalan na tome, jednom predizbornom pamfletu, jednoj predizbornoj mantri iz koje sam naučio da najslabiji član jedne koalicije definiše politiku te koalicije iz čega mogu da izvedem zaključak da je izlazak gospodina Palme iz koalicije, zapravo jedan ohrabrujući znak da će DSS preći na politiku proganjanja ratnih zločinaca, jer se odriče politike koju je gospodin Palma doneo u tu koaliciju. Ali ostaviću sarkazam na stranu.

Bez konsenzusa koji mora biti dogovor između političkih elita i civilnog društva, po mom mišljenju, nema mogućnosti skorog ulaska Srbije u Evropu.

Na jednom nedavnom razgovoru na kome sam bio, postavio sam pitanje da li verujemo da je konsenzus oko evropskih integracija kod nas moguć, a odgovor je bio vrlo hladnokrvan i to me je zabrinulo. Svi su rekli "ne" i nastavili smo da razgovaramo kao da je to najnormalnija stvar na svetu, a bez tog konsenzusa koji mora biti dogovor između političkih elita i civilnog društva, po mom mišljenju nema mogućnosti skorog ulaska Srbije u Evropu. Taj konsenzus se čini daljim nego ikad, zato što on treba da se postigne ne na jednoj tački, nego na dve tačke, dve tačke koje su lažno postavljene kao da su u istoj ravni.

Za mene se postavlja pitanje na koji način da bismo bili efikasni i ako bismo želeli da ostvarimo ono što smatram da jeste nacionalni interes, a to je da uđemo u EU, kako da uspostavimo prvi korak. Da li je to neki okrugli sto, da li je to bilo koja vrsta rasprave, da zaista postignemo jedan visoki stepen saglasnosti da to jeste prioritet, kao što smo to videli u Hrvatskoj.

Evropa je pitanje pre svega bezbednosti i kada okrenete tu vizuru i kada počnete da govorite

Ljudima da Evropa uslovljava da bi zaštitila ne samo sebe, nego i nas od budućih konflikata, kad krenete da se vratite u početke EU, onda to ljudi počnu malo drugačije da sagledavaju.

Radeći ono što radim, često sam u prilici da putujem po Srbiji i često mi se postavlja pitanje od strane građana: Što Evropa toliko insistira da mi uđemo, kad ne želi da nas primi ovakve kakvi smo? Hoće da mi uđemo, ali nas uslovljava. I onda kada tražite odgovor na to pitanje dođete do druge liste prioriteta za Evropu. Mi stalno govorimo o ekonomiji. Evropa je pitanje pre svega bezbednosti i kada okrenete tu vizuru i kada počnete da govorite ljudima da to Evropa radi da bi zaštitila ne samo sebe, nego i nas od budućih konflikata, kad krenete da se vratite u početke EU, onda to ljudi počnu malo drugačije da sagledavaju. Mislim da je to jedan važan segment u obraćanju javnosti, kada govorimo o interesu Srbije da uđe u EU, dakle, da je to pitanje bezbednosti EU i naše.

Naše političke elite civilno društvo doživljavaju, ako su ambivalentne kao konkurenciju, a ako su neprijateljske onda zaista kao suštinskog neprijatelja svojim interesima. Dakle, civilno društvo se u oba slučaja percipira negativno, a Evropa sve više nameće vrlo jasna pravila. Evropa sve više uvažava mišljenje građana i tu se radi o slobodi građana na udruživanje i na iskazivanje i na učešće u procesima donošenja odluka.

I treća stvar koja mislim da je šansa za Srbiju jeste pitanje odnosa između civilnog društva i države i doprinosa civilnog društva razvoju države i njenih institucija i to je opet sa svoje strane ogroman izazov za naše političke elite. Naše političke elite civilno društvo doživljavaju, ako su ambivalentne kao konkurenciju, a ako su neprijateljske onda zaista kao suštinskog neprijatelja svojim interesima. Dakle, civilno društvo se u oba slučaja percipira negativno, a Evropa sve više nameće vrlo jasna pravila. Postoje preporuke Saveta Evrope o tome koje su osnove odnosa između države i civilnog društva. Evropa sve više uvažava mišljenje građana i tu se radi o slobodi građana na udruživanje i na iskazivanje i na učešće u procesima donošenja odluka, što sve podrazumeva neke dalje mehanizme gde se u odnosu tih država najbolje vidi zla namera ili odsustvo dobre namere političkih elita da se ti kriterijumi zadovolje.

Naredno pitanje je dostupnost informacija. Vi vidite da država maksimalno onemogućava građanina da dođe do tih informacija. To ide od najbezazlenijih informacija pa sve do ugovora koje naša država sklapa kao velike poslovne uspehe, koncesije, itd.

Naredno pitanje je pitanje dostupnosti informacija. Vi vidite da država maksimalno onemogućava građanina da dođe do tih informacija. To ide od najbezazlenijih informacija pa sve do ugovora koje naša država sklapa kao velike poslovne uspehe, koncesije, itd. Drugo je, naravno, transparentnost rada tih institucija što taj pristup informacija podrazumeva. Treće su procedure u odlučivanju, jer mi ne znamo po kojim procedurama se određene odluke donose. Danas smo svedoci da se po pitanju akcionog plana ne zna ko je taj plan zapravo doneo. Da li je taj plan donela vlada ili njena pojedinačna ministarstva, da li bilo ko zna da li tu postoji neki zajednički imenitelj, ko to sprovodi? Mi smo čuli da jedan ministar kaže: Ja preuzimam punu odgovornost za bezbednost građana na Kosovu. Lepo od njega, ali kako je moguće da jedan čovek preuzme odgovornost na sebe? Ko ga je ovlastio?

Danas smo svedoci da se po pitanju akcionog plana ne zna ko je taj plan zapravo doneo. Da li je taj plan donela vlada ili njena pojedinačna ministarstva, da li bilo ko zna da li tu postoji neki zajednički imenitelj, ko to sprovodi? Mi smo čuli da jedan ministar kaže: Ja preuzimam punu odgovornost za bezbednost građana na Kosovu. Lepo od njega, ali kako je moguće da jedan čovek preuzme odgovornost na sebe? Ko ga je ovlastio?

Dakle, sve zajedno to jeste ogroman izazov, to povezivanje i saradnja sa civilnim društvom, jeste ogroman izazov za naše političke elite i nadam se da će budući izbori pomoći da se taj dijalog uspostavi do kraja. On je obavezujući, ako se zaista želi sprovesti politika koja se najavljuje na ovim izborima. Ova druga strana taj dijalog nikada neće započeti, to je potpuno jasno, ali ova koja pretenduje da zastupa evropski interes Srbije će morati taj dijalog da započne na jedan otvoren i transparentan način i moraće da prizna značaj civilnog društva u tom procesu do kraja. Hvala.

(Miljenko Dereta, izvršni direktor Građanskih inicijativa)

Ljubica Gojčić: Meni se nameće pitanje da li taj dijalog treba da uključi i onu grupu koja nije za evropske integracije?

Vladimir Vuletić: Politička elita u Srbiji je većinski orijentisana ka EU

Mislio sam da govorim o nečem drugom, ali tok ove rasprave me zapravo vratio na nešto o čemu je možda i trebalo prvo da govorim, a reč je o sledećem: podsetiću vas na rezultate istraživanja koje smo kolega Mladen Lazić i ja proletoš radili sa pripadnicima naše poslovne, ekonomske i političke elite.

Kada to kažem, mislim na ljude koji zauzimaju određene pozicije u izvršnoj vlasti u političkom smislu, a kada je reč o ekonomskoj eliti, radi se o ljudima koji zauzimaju najviše pozicija: vlasnici, direktori ili zamenici direktora u četrdesetak od 300 firmi koje su najbolje rangirane na ovoj listi ekonomista.

Zašto ja to ističem? Iz prostog razloga što se ovde stekao utisak da su politička i ekonomska elita zapravo nekako manjinski orijentisane ka EU, dok je stanovništvo većinski orijentisano. Naši rezultati, koji su uporedivi sa rezultatima iz još 18 zemalja, pokazuju nešto drugo. Istraživanje iz proleća 2007. godine pokazuje da je elita u Srbiji neverovatno visoko kotirana, prema tom

indeksu negde oko 75%. Nisam poneo te podatke, ali pripadnik elite u Srbiji je orijentisan prema EU, naravno, značajno veći procenat je kod ekonomske elite, gotovo 100%, političke elite nešto manje i ako poredimo te podatke sa podacima u drugim zemljama vidimo da je tu Srbija na visokom mestu.

Ovde stekao utisak da su politička i ekonomska elita manjinski orijentisane ka EU, dok je stanovništvo većinski orijentisano. Istraživanje iz proleća 2007. godine pokazuje da je elita u Srbiji neverovatno visoko kotirana, negde oko 75%.

Zašto ovo sad pominjem? Zato što smo ovde razmišljali, šta je to što utiče na te razlike i došli smo do neke pretpostavke, odnosno hipoteze da su ova iskustva, iskustva separatizma, da nemamo samo mi tu vrstu iskustva, imaju i druge zemlje, i zemlje EU su na različite načine imale to iskustvo. Sama činjenica posle socijalističke transformacije, tranzicije, da bi to moglo uticati i uopšte dužina trajanja članstva u EU, takođe bi moglo biti interesantno. I zaista, ti faktori su se pokazali kao nešto što radi, ali samo u slučaju Srbije ne. Interesantno je, zapravo, kada smo ove faktore analizirali, da je naše osnovno pitanje bilo kako je uopšte moguće da je u Srbiji toliko veliki procenat elite orijentisan ka Evropskoj uniji. Bilo kako bilo, neću na to pitanje odgovarati.

Ono što sam hteo da kažem jeste da se vodi rasprava o svemu tome, a da se polazi od pretpostavke da je elita podeljena. Naš zaključak je da elita nije podeljena i ono što se desilo jeste vezano i za ovu priču i oko Kosova. E sad, danas smo imali prilike da čujemo sve razloge zašto je dobro da Srbija bude deo EU, a mi zapravo ne čujemo nikoga ko kaže da to nije dobro, čak i oni koji blokiraju put integracija, kažu da mi smo za EU, ali sa Kosovom.

Za to sam da ljude slušam onako kako kažu, ali dalje bi trebalo postaviti pitanje: pa dobro, ako ste za EU ali sa Kosovom i ako je to dobro za Srbiju, zašto je loše za Srbiju da uđe u EU bez Kosova? Drugim rečima, smatram da bi trebalo tu lopticu prebaciti da se o toj stvari izjašnjavaju i oni koji blokiraju pregovore sa EU. Ja ga ne bih dovodio u pitanje, u redu, ali zašto bi 7.000.000 ljudi u Srbiji bili taoci nečega što se inače smatra problematičnim? A zašto se smatra problematičnim?

Trebalo bi postaviti pitanje: pa dobro, ako ste za EU ali sa Kosovom i ako je to dobro za Srbiju, zašto je loše za Srbiju da uđe u EU bez Kosova? Drugim rečima, smatram da bi trebalo tu lopticu prebaciti da se o toj stvari izjašnjavaju i oni koji blokiraju pregovore sa EU

Problem je u tome, a i za ovim stolom se to danas pokazalo, što svi suviše državocentrično posmatramo probleme. Svi nekako gledamo i to Kosovo i tu EU nekako iz naše perspektive. To je valjda normalno, ali opet sa druge strane, ako hoćemo da razumemo probleme, mislim da moramo malo da se izmestimo i neke refleksije više da unesemo.

Dakle, prva stvar kada je o Kosovu reč, mada mislim da je o tome bilo reči pa se posle nekako ta priča povukla, Srbija rešava problem Kosova od trenutka od kada je Kosovo u njenom sastavu, a intezivno devedesetih godina. I na kraju se pokazalo od 1998. godine, čak je bilo odrešenih ruku za jedno rešenje koje je bilo vojno rešenje problema i Srbija nije uspela da to reši, nemam te

podatke, ali je bilo jasno i svako ko bi pravio analizu sadržaja štampe ili televizije mogao bi da vidi da je to bila udarna vest čitavog proleća i leta 1998. godine. Pred kraj tog perioda je na Kosovu bilo da su svi putevi otvoreni, da je situacija pod kontrolom, a onda negde u 18 minutu vesti čujemo da su još dva policajca poginula i jedan vojnik, itd. Drugim rečima, Srbija je očigledno imala neku vrstu zelenog svetla i od strane međunarodne zajednice da taj problem na taj način reši. Problem nije rešen tada, očigledno je neko pokušao da tu stvar nastavi na vojni način, posledica je bilo bombardovanje i praktično je Srbija vojno izgubila Kosovo 1999. godine. Mislim da od te stvari ne treba bežati.

Srbija je očigledno imala neku vrstu zelenog svetla i od strane međunarodne zajednice da reši problem Kosova. Problem nije rešen tada, očigledno je neko pokušao da tu stvar nastavi na vojni način, posledica je bilo bombardovanje i praktično je Srbija vojno izgubila Kosovo 1999. godine. Mislim da od te stvari ne treba bežati.

Ta je priča već bila pokrenuta pa se stalo, ali je to jednostavno činjenica i druga činjenica vazana za to pitanje jeste sledeće: da li možemo da zamislimo da bi sada neko i u EU i u Americi rekao: dobro, u redu, neka Kosovo ostane u Srbiji. I, šta bi Srbija onda? Eto, to bi bio drugi problem i mislim da su to stvari o kojima treba govoriti. Lično nemam zaista ništa protiv toga da se država ne odriče dela svoje teritorije, u redu je da država svojim mehanizmima, diplomatski, radi to što radi, ja nemam ništa protiv toga, bitno je da se u tu priču na uvlače građani, ne uvlači društvo, a da se pri tom nikakva informacija ne da šta se zapravo hoće postići i se ne da informacija kojim sredstvima se to hoće postići.

To je jedan argument koji bi, čini mi se, mogao doći od onih koji zapravo kažu - zašto ne u EU bez Kosova, a drugi argument koji se takođe negde pominje vezan je za pitanje identiteta, jer ponekad se smatra da bi ulaskom Srbije u EU bio doveden u pitanje nacionalni identitet. Naravno i ta teza jednostavno ne stoji iz prostog razloga što možemo govoriti o tome da postoje segmenti, ne identiteti. Dakle, oni se ne isključuju. To je stara antropološka teza i priča, ja ne bih sada dalje o tome govorio, ali bi bilo vrlo interesantno da stvari postavimo na taj način. Fakat je da je bar početkom godine većina elite bila za EU i da se nešto dogodilo. To nešto je verovatno u vezi sa Kosovom, ali sada jednostavno treba od tih koji su na taj način počeli da razmišljaju tražiti odgovore na to pitanje.

(Vladimir Vuletić, sociolog, profesor Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu)

Milan Stanimirović: Srbija između puta evropskih integracija i hibridne kentaurске tranzicije

Pošto sam samo jedan raspušteni poslanik Narodne skupštine, ovde nisam kao predstavnik vlasti. Trudiću se da budem što koncizniji.

Nerazumevanje pada Berlinskog zida uzrokovalo je da ovo društvo ode potpuno pogrešnim smerom u poslednjoj deceniji proteklog veka. Mi smo ličili na nešto kao ludistički pokret, umesto da se edukujemo za rad na mašinama i da idemo u korak sa novim dobom, mi smo lomili svoj narod, svoju državu i svoju naciju, pokušavajući da zaustavimo nešto nezaustavljivo kao što je pad komunizma, kao što je globalizacija, kao što je evrointegracija.

Trudili smo se tih desetak godina u borbi protiv Miloševića da pokažemo da je to ludistički pokret koji vodi ovo društvo u jednom potpuno pogrešnom smeru.

Devedesetih smo ličili na ludistički pokret. Umesto da se edukujemo za rad na mašinama i da idemo u korak sa novim dobom, mi smo lomili svoj narod, svoju državu i svoju naciju, pokušavajući da zaustavimo nešto nezaustavljivo kao što je pad komunizma, kao što je globalizacija, kao što je evrointegracija.

Nismo u tome uspeali sve do 2000. godine i tada sam ja, kao jedan od aktera koji je bio predsednik i odbornik u opštini Vrbas i osam godina poslanik u republičkom parlamentu, ali i svi mi smo to shvatili kao mandat za promene, da promenimo ovo društvo. Nažalost, taj mandat za promene je ubrzo izneveren. Izneveren je od onih koje smo stavili na čelo tog pokreta, izabrali ga tada za predsednika SR Jugoslavije i dali mu jedan zadatak da bude možda most između tradicionalne i moderne Srbije. Znajući da nemamo konsenzus u društvu da ga promenimo tako naglo, jer promene su bolne, teške i sve to nosi sa sobom i prinuđenost na kompromise, izabrali smo tada sadašnjeg premijera za predsednika Jugoslavije i očekivali da on bude most između tradicionalne i moderne Srbije.

Taj mandat je u potpunosti u to vreme izneveren. Došlo je 18 stranaka u DOS-u, neke su zaista želele da menjaju društvo, a neke su želele samo da prisvoje politički monopol i da budu kalif umesto kalifa i treba otvoreno reći da smo već tada imali razmimoilaženja unutar DOS-a.

Stižu nam sad za naplatu i kamata i glavnica jedne pogubne politike koja je vođena u poslednjoj deceniji proteklog veka. Treba da plaćamo i glavnica i kamatu mi koji nismo učestvovali u tome, nego smo ukazivali na to šta se događa i da ovo društvo tako ne treba da ide. Setih se jedne rečenice sa Osme sednice gde je Buca Pavlović rekao: čuvajte se, nešto što se predstavlja kao najveća borba za nacionalni interes često se pretvara u najveću nacionalnu izdaju. Mislim da

smo tu svedoci toga i što bi rekao Mark Tven: polovina su izdajice, polovina su patriote, samo što se do kraja ne zna ko je na kojoj strani.

Slovinci, koji su ušli u EU na vreme i doživeli raspad Jugoslavije na drugi način i politička elita ih vodila drugim tokom, lakše brane ribe u Piranskom zalivu, nego mi ljude na Kosovu

Smatram da smo i sada u toj situaciji. Oni koji su godinama, decenijama proglašavani za izdajnike pokazuju se kao najveće patriote, jer da smo išli tim putem kao društvo, danas ne bismo došli u situaciju da raspravljamo o ovome. Slovinci, koji su ušli u EU na vreme i doživeli raspad Jugoslavije na drugi način i politička elita ih vodila drugim tokom, lakše brane ribe u Piranskom zalivu, nego mi ljude na Kosovu. Došli smo u tu situaciju pre svega zahvaljujući političkim elitama kakve smi imali i neuspevanjem da našem građaninu od onog najnižeg nivoa ne objasnimo zašto je nešto dobro za državu.

Što se tiče Kosova i Metohije, Maldro je rekao: nikada neću razumeti civilizacije koje mitovima žrtvuju žive ljude. Pa valjda mitove treba žrtvovati živim ljudima i tu se slažem sa profesorom Mićunovićem u smislu da ne može biti nacionalni interes samo teritorijalni interes. U redu je da mi pominjemo ovde i čujemo 15% teritorije, 150 hiljada ljudi, itd, ali šta sa sedam i po miliona ljudi i sa 85% teritorije? Kako da se boriš za interes tih 15% teritorije i 150 hiljada ljudi, ako ekonomski i politički upropastiš ovih 85%, koji su politički degradirani, ekonomsko upropašćeni, kulturno unazađeni? To nikako ne možemo uraditi.

Mi nismo imali nešto što se zove jedinstvena i čvrsto povezana politička elita, orijentisana na priključenje Srbije EU, zato nismo mogli da ostvarimo ono što je naš najveći nacionalni interes bio. Postojeće političke elite su u mnogome uticale na reprodukcije u kojima imaju monopolsku poziciju, više nego da su insistirale na proceni tih uslova i time dovele sopstveni položaj u pitanje.

Kada pričamo o Kosovu, stalno čujemo 15% teritorije, 150 hiljada ljudi, ali šta je sa sedam i po miliona ljudi i sa 85% teritorije? Kako da se boriš za interes tih 15% teritorije i 150 hiljada ljudi, ako ekonomski i politički upropastiš ovih 85%, koji su politički degradirani, ekonomsko upropašćeni, kulturno unazađeni? To nikako ne možemo uraditi.

Jedna kratka anegdota: kada su pitali jednog profesora univerziteta kako idu reforme na univerzitetu, rekao je - to je kao seljenje groblja, premalo podrške iznutra. I mi smo u stvari u svim oblastima imali takvu situaciju da je bilo vrlo malo podrške iznutra i da je to delovalo kao seljenje groblja u nekom smislu. Mislim da je vreme da mislimo ne na sledeće izbore, već na sledeće generacije i kada sam već pomenuo obrazovanje, da biste počeli da prilagođavate obrazovni sistem koji je uslov za razvoj ovog društva, treba vam tri godine prilagođavanja, 12 godina da vidite prve rezultate. Ko je od političara spreman da tako nešto dugoročno razmišlja?

Umesto da idemo 2000. godine u promene koje bi omogućile potpisivanje ugovora sa EU, mi smo odugovlačili, pre svega saradnju sa Hagom. Želeli smo standard Zapada, a politiku Istoka, često zahtevali modernu građansku državu, ali pod imperativom nacionalne homogenizacije.

Umesto da idemo 2000. godine u promene koje bi omogućile potpisivanje ugovora sa EU sa tim članom 135. o kome smo govorili, gde bismo mogli da štitimo na najbolji mogući način svoje interese, mi smo odugovlačili, pre svega saradnju sa Hagom. Išlo se na to da se ova stvar izmeni, a da ostalo ostane isto. Želeli smo standard zapada, a politiku istoka, često zahtevali modernu građansku državu, ali pod imperativom nacionalne homogenizacije. Upravo o tome je govorio i profesor Mićunović i to je u suštini bila simulacija promena.

Kada danas čujem neke koji sa omalovažavanjem govore o samoizolaciji deluje mi potpuno identično kao kada nam je Milošević govorio da mi možemo izdržati pod sankcijama 1.000 godina, pa smo propali tehnološki, pa smo izgubili tržište, itd. Neki političari su odjednom odlučili da budu i vlast i savest i ne priznaju ni jednu kritičku tačku izvan sopstvenog vidokruga. Toga smo svesni i zato ovde i nema debate, jer jednostavno, zašto da mi učestvujemo u nekoj debati kada mi ne priznajemo nijednu kritičku tačku izvan sopstvenog vidokruga. Mi smo merilo svih stvari. Kakva bi njihova uloga bila kada bi mi nametnuli temu reforme i društva. Neki bi da promene doziraju na kašičicu, a vrlo ih je malo koji su spremni da preuzmu i politički rizik i političku odgovornost za to.

Pred Srbijom su dva puta: priključivanje Evropi i prihvatanje evropskih vrednosti, usvajanje evropskih standarda, revitalizacija najbolje tradicije, ili ta hibridna, kentauraska tranzicija koja nosi jednu veliku dozu neizvesnosti.

Evidentno je da nema neposrednog vraćanja na prošlost u onom smislu koje je to bilo u poslednjoj deceniji prošlog veka. Ali pred Srbijom su dva puta: priključivanje Evropi i prihvatanje evropskih vrednosti, usvajanje evropskih standarda, revitalizacija najbolje tradicije, ili ta hibridna, kentauraska tranzicija koja nosi jednu veliku dozu neizvesnosti.

Ovaj prvi put zahteva više napora, ali je perspektivniji. Legitimno je da ovaj drugi ima veću podršku, ja se nadam da to nema, ali ono što kažu, ako hoćeš da izađeš iz rupe moraš da prestaneš da kopaš. Isuviše je onih koji još uvek kopaju i ne daju nam da izađemo iz te rupe, a na pitanje Evropa - Kosovo, Kosovo ili Evropa, mislim da treba da odgovorimo, pre svega, da li smemo žrtvovati dugoročne političke i životne interese naše zemlje.

(Milan Stanimirović, narodni poslanik)

Nataša Vučković: I politička elita, i mediji, i građani koji se izjašnjavaju da su za EU, čine to na vrlo deklarativan način

Pokušaću da budem strašno brza. Naime, nadovezala bih se na ono što je Tanja Mišćević navela kao neku vrstu zaključka, a to je da nam u narednom periodu predstoji u stvari intezivni rad sa političkom elitom.

Htela bih da se fokusiram na jedno polje koje, čini mi se, nismo danas dovoljno pomenuli, a to je na koji način mi zapravo sa građanima i u javnosti komuniciramo ideju evropskog pridruživanja i Evropske unije uopšte.

Mislim da ćemo se složiti da to radimo i na nivou civilnog društva i na nivou političke elite i na nivou medija, na jedan vrlo deklarativan način. I smatram da i građani koji se izjašnjavaju da su za EU, to rade na jedan vrlo deklarativan način, i to svode na jednu jednostavnu jednačinu, a to je bolji život.

Ali šta to zapravo čini bolji život? Smatram da o tome ne postoji dovoljna saglasnost ni unutar ovih zagovornika EU, ni unutar, naravno, ove grupe građana koji se zalažu za EU. Tu je verovatno ta razlika zašto se jedan veliki broj građana različito politički orijentiše na svim izborima.

Čini mi se da kada govorimo o EU, mi nedovoljno vodimo računa o ogromnim socijalnim, ekonomskim, obrazovnim razlikama koje postoje u našem društvu, kao i o tome da ogroman deo naših građana živi sa strašno suženim potrebama i da mi govorimo sa nekih visina koje njima zvuče strahovito elitistički.

Postavljam pitanje, da li smo u poslednjih sedam godina mogli to da radimo bolje? Mislim da nismo iz nekoliko razloga. Jedan od razloga je taj što su nam se stalno nametale ove opšte teme većeg političkog značaja: Crna Gora, Haški tribunal, Kosovo, itd, a drugi razlog je nešto što postoji i što još uvek nismo uspeli da prevaziđemo, a to je što drugačiji način razgovora o EU, drugačija komunikacija evropske ideje zapravo zahteva znanje na nivou političke elite, na nivou civilnog društva, na nivou medija. Smatram da smo svih ovih sedam godina zapravo postizali primarne rezultate u toj sferi izgradnje naših resursa za komunikaciju evropske ideje i da na tome moramo još mnogo da radimo.

Čini mi se da kada govorimo o EU, mi nedovoljno vodimo računa o ogromnim socijalnim, ekonomskim, obrazovnim razlikama koje postoje u našem društvu. Čini mi se da smo svi ovde uglavnom promoteri evropskih vrednosti i evropskih standarda, ali mi se čini da nedovoljno vodimo računa o tome da ogroman deo naših građana živi sa strašno suženim potrebama i da mi govorimo sa nekih visina koje njima zvuče strahovito elitistički. Onaj broj građana koji se može

identifikovati sa tom nekom pozicijom jeste negde suštinski za EU i tako se politički i u svom svakodnevnom životu i orijentišu, a ima veliki broj građana koji se zapravo ne identifikuju sa tim i mislim da to bude polje naše delatnosti ubuduće, dakle da taj naš govor o EU i taj pristup učinimo razumljivijim.

Mislim da je borba protiv korupcije nešto za šta bih rekla da je prioritet svakog onog ko misli da sprovodi kredibilnu politiku u domenu evropskih integracija.

Miljenko je govorio o bezbednosti. Naravno, to je osnovni koncept za EU danas, ali mi se čini kada budemo o tome govorili, opet u ovoj našoj priči, da to moramo svoditi na bezbednost građana kao njihovog primarnog interesa, a tu je pravna sigurnost ono što za njih čini broj jedan. Dakle, neko minimalno osećanje pravde, pravne sigurnosti, ekonomske sigurnosti, itd. Mislim da je borba protiv korupcije nešto što bih rekla da je prioritet svakog onog ko misli da sprovodi kredibilnu politiku u domenu evropskih integracija.

Čini mi se da su građani u Somboru svojim odbijanjem da prihvate pozive na bojkot albanskih pekara pokazali prilično razumevanje nekih evropskih vrednosti, mnogo više nego država koja nije na propisani način reagovala primenjujući sva ona sredstva koja su njoj na raspolaganju da takve pojave spreči

Na kraju, htela bih samo da navedem jedan primer koji se meni čini vrlo ohrabrujući sa stanovišta društva, a obeshrabrujući sa stanovišta države. To je ova priča koja se događala u Somboru povodom akcije jedne grupe ljudi o bojkotu albanske pekare. Čini mi se da su građani u Somboru svojim odbijanjem da prihvate takve pozive pokazali jedno prilično razumevanje nekih evropskih vrednosti, mnogo više nego država koja nije, čini mi se, na propisani način reagovala primenjujući sva ona sredstva koja su njoj na raspolaganju da takve pojave spreči. Međutim, čini mi se da naši građani sve više zapravo počinju da žive taj evropski put i da mi to kao neka politička elita moramo da prepoznamo i podržimo. Hvala.

(Nataša Vučković, generalni sekretar Fonda Centar za demokratiju i narodni poslanik)

Dragan Bisenić: Ovde se potcenjuje ljudski potencijal Srbije za modernizaciju i transformaciju

Pokušaću da budem veoma koncizan i da se osvrnem vrlo kratko na tri stvari.

Prva je potreba ili neophodnost spoljne politike Srbije da zadovoljava kontradiktorne ili međusobno suprotstavljene političke ciljeve. Drugo pitanje je ko su nosioci, ko su subjekti, da tako kažem, evropske promene ili evropeizacije u Srbiji. I treće je uloga javnosti u svemu tome.

Počeo bih jednom pričicom Lešeka Kolakovskog iz njegove zbirke filozofskih eseja "Priče nebeske", gde on objašnjava da je objava rata zapravo najviši čin prijateljstva, najviši izraz prijateljstva. Zašto? Zato što prijateljstvo, kao i objava rata, teži identifikaciji dva subjekta. Znači, ako ste prijatelj sa nekim vi ćete nastojati da budete njemu što sličniji. Takođe i objava rata ima isti cilj, zapravo, da se jedan subjekat potpuno identifikuje.

Dakle, u tom kontekstu, odgovor spoljne politike Srbije na priznavanje Kosova tiče se u osnovi ove dileme. Kakav je to potez prema Srbiji, da li je to najviši čin prijateljstva, kao što je pre neki dan jedan ambasador, čini mi se, negde izjavio ili je to na neki način stvar koja šteti Srbiji.

Ministar Vuk Jeremić u svojim govorima spominje da naši odnosi sa državama koje su priznale Kosovo ne mogu biti više isti, a to je govorio i predsednik Boris Tadić u svom obraćanju Savetu bezbednosti. Za nas se postavlja pitanje da li mi iz toga izvlačimo neke praktične konsekvence, ili je to deklarativna

Ministar Vuk Jeremić u svojim govorima neprestano spominje da naši odnosi sa državama koje su priznale Kosovo ne mogu biti više isti, a to je govorio i predsednik Boris Tadić u svom obraćanju Savetu bezbednosti. Za nas se postavlja pitanje da li mi iz toga izvlačimo neke praktične konsekvence, neke praktične posledice za političko delovanje ili je to jedna deklarativna stvar koju ćemo reći, pa ćemo primeniti anesteziju, pa ćemo se uspavati pet godina, a za tih pet godina ćemo postati članovi ili kandidati za EU, pa ćemo se probuditi i reći: Kosovo je Srbija. U praktičnom smislu to svakako donosi neke posledice.

Jedini izlaz iz ove kontraverzne pozicije Srbije, koja treba da pogorša svoje odnose sa zemljama EU i da ih istovremeno poboljša, jeste da vidokrug spoljne politike Srbije bude nešto širi nego što jeste. U taj vidokrug se, naravno, uključuje Rusija.

Jedna od tih posledica jeste pitanje da li spoljna politika Srbije treba da bude fokusirana samo na EU, kao što jeste u poslednjih pet godina. Jedini izlaz iz ove kontraverzne pozicije Srbije, koja treba da pogorša svoje odnose sa zemljama EU i da ih istovremeno poboljša, jeste da vidokrug spoljne politike Srbije bude nešto širi nego što jeste. U taj vidokrug se, naravno, uključuje Rusija. Ne verujem da više možemo da posmatramo Rusiju kao antievropsku silu i antievropsku državu. Rusija više nije ta Rusija. Treće, pitanje nesvrstanih zemalja i ostalog za nas, naravno, treba da postoji, kao i ostali svet, ali da ne ulazimo u to.

Verujem da ne treba odbacivati ni EU ni Evropu, jer Srbija je Evropa, ali u političkom smislu, ako se sledi ono što je političko opredeljenje u Srbiji, onda spoljnopolitički izlazi moraju biti kreativniji i širi.

Kada je reč o tome ko su subjekti evropeizacije Srbije, ovde se više puta ili često govorilo o

političkim elitama. Ideja političkih elita napuštena je u sociologiji i političkoj teoriji već dvadeset godina i sada se upotrebljava nešto drugo - *leadership*, vođstvo. Politička elita je napuštena, jer je sama po sebi asocirala na jedno nedemokratsko društvo, ali da ne govorimo više o tome, već da razgovaramo o tome na kakav način se evropska ideja prenosi ili nastoji da se prenese u srpsko društvo.

Maločas je Goran Svilanović objasnio kako on to zamišlja i rekao je da, kada se nešto dogovori među političkim elitama, onda se to stavi pred građane i onda to oni treba da izaberu. Mislim da je to jedan dobar opis indoktrinacije, ali ne obrazovanja građana i javnosti za EU. Ova rasprava jeste svakako jedna retkost u nastojanju da se javnost i ljudi obrazuju za EU, zato što mi ni o čemu nismo imali neku raspravu, ni o EU, ni o privatizaciji, ni o modelima privatizacije, a to je zato što se na vrlo jednostavan način nama predstavlja sve: šta je to Evropa, šta je to EU, koji su to evropski standardi i kakvi su to evropski maniri.

Ova rasprava jeste retkost u nastojanju da se javnost i ljudi obrazuju za EU, zato što mi ni o čemu nismo imali neku raspravu, a to je zato što se na vrlo jednostavan način nama predstavlja sve: šta je to Evropa, šta je to EU, koji su to evropski standardi i kakvi su to evropski maniri.

Ovde se, zapravo, potcenjuje ljudski potencijal Srbije za modernizaciju i za transformaciju. Upotrebljavaju se banalne priče o raspravama u XIX veku, o opasnosti uvođenja železnice u Srbiji, ali pri tome niko ne želi da pročita zapisnik sa sednice francuskog parlamenta o tome kakve su sve opasnosti bile u Francuskoj od uvođenja železnice. Znači, postoji generalno upotrebljivan potcenjujući stav prema običnom svetu, prema običnim ljudima i šta oni mogu sve da urade i šta treba da urade. Naravno, jedno od sredstava u svemu tome jeste javnost.

Imamo jedan neverovatno reakcionaran proces, recimo da ministri izdaju uredbe po kojima zabranjuju svojim pomoćnicima da govore uopšte u javnosti. To je jedna stvar za koju ja odmah mogu da potpišem i da dokazujem da je potpuno antievropska i neevropska.

Nažalost, osvrnuću se samo na jednu stvar, a to je spremnost izabranih ljudi, izabranih predstavnika, ministara, pomoćnika ministara, da govore i da izlažu ono za šta su zaduženi u javnosti. Imamo jedan neverovatno reakcionaran proces, recimo, da ministri izdaju uredbe po kojima zabranjuju svojim pomoćnicima da govore uopšte u javnosti. Postoji nekoliko takvih ministara koji su to javno i govorili. To je jedna stvar za koju ja odmah mogu da potpišem i da dokazujem da je potpuno antievropska i neevropska. Ja već deset godina učestvujem u raznim seminarima Saveta Evrope, gde oni osposobljavaju svakog svog službenika da govori za javnost i to isto važi i za EU. Dakle, te lokalne kanalizacije i lokalne karikature evropskih manira, verujem, u velikoj meri štete i, zapravo, onesposobljavaju Srbiju da doista postane jedna zrela i evropska zemlja.

(Dragan Bisenić, novinar)

Malo spremnosti da se dozvoli čak i skepticizam prema EU

Vesna Rakić-Vodinić: Zaista nemam potrebu da dajem nikakvu završnu reč i mislim da nemam prava zapravo da je dam. Mislim samo da ovakve vrste razgovora treba nastaviti.

Ono što sam imala da kažem kao pravница u međuvremenu sam rekla i mislim da sam svoje vreme već potrošila. Hvala vam.

Ljiljana Smajlović: Mene malo brine to je što pored ovoliko promotera evropskih vrednosti, kako je Nataša rekla, malo bilo spremnosti da se dozvoli čak ni neki skepticizam. Sve što se ne uklapa u to, čak u redosled kojom brzinom potezi moraju da se povlače, sve je to antievropsko i sve je to za osuditi.

To sam spomenula i kada sam počela ovaj uvodni deo i još sam više zabrinuta nego tada. Bilo mi je simpatično danas ovde kada se Žarko Korać usprotivio, s pravom, kada je Jelica Minić rekla koja je to politička stranka spremna da kaže ovo što je ovde rečeno. Žarko Korać je zaista u pravu, njegova politička stranka je jedina koja je javno izašla i rekla: nećemo ući u EU sa Kosovom. A opet mi je zanimljivo da to, naravno, nije rekla stranka čiji nosilac izborne liste organizuje ovaj skup. Pozivam vas da malo razmislite o tome šta je politički pošteno, šta je politički iskreno kada pominjete svoje političke i ideološke protivnike o iskrenosti i poštenju.

Dragoljub Mićunović: Populizam je postao forma političkog života i političkog takmičenja

To je bio dobar šlagvort za ovaj odgovor. Zahvalan sam Ljilji, zahvalan sam naravno svima koji su odvojili svoje vreme da učestvuju u jednoj ovakvoj debati.

Na osnovu spiska ljudi koje smo pozvali, koji vam je dostupan, mogli ste da vidite našu težnju da pozovemo ljude iz svih političkih opcija, i zatim naravno i ljude iz civilnog sektora i analitičare.

Cilj je celog ovog projekta Političkog demokratskog foruma sučeljavanje gledišta, ali očigledno da ljudi kod nas više vole borbu nego dijalog. Da je ovo ovde neka parlamentarna debata, svi bi poskakali i izvređali se, ali pošto je ovo jedan miran dijalog, debata, onda neki jednostavno nisu

došli, a mnogi su i rekli da će doći.

Proveravao sam, evo, na primer, Maja Gojković mi je sinoć rekla da će doći. Poslednje što sam želeo je da ovde prevlađuje bilo koja opcija, a Centar za demokratiju je dokazao i do sada, ne u ovom slučaju nego u brojnim slučajevima, da se on kao nevladina organizacija i nešto što pripada civilnom sektoru tako neutralno politički i vlada.

U svakoj od tih nevladinih organizacija danas postoje ljudi, simpatizeri raznih političkih stranaka i taj purizam nekada je lažan, kada se kaže: eto, on ne pripada nijednoj političkoj partiji.

Čini mi se da se uprkos svemu stvari kreću i proširuju se domeni slobode

Ali ja ću jednostavno nastaviti da i dalje uporno insistiram da ovde dođu ljudi različitih gledišta. Da je ovde došao Aleksandar Vučić ili ne znam ko, da upotrebim ove najagresivnije, verovatno bi debata bila mnogo uzbudljivija.

Imao sam jako mnogo asocijacija i ne želim da vas sad na kraju zamaram i da o tome govorim. Postoje mnoga pitanja i reći ću samo nekoliko stvari koje treba da imamo na umu prilikom očekivanja i od samih sebe i od Evrope i od onoga što se događa.

Diskriminacija prestaje, da li je to tehnološki doprinos interneta i neke proširene javnosti ne znam, ali počev od prava žena, pa onda manjina, hendikepiranih, itd, sve to polako prodire u život društva i u politiku i to se nekako širi.

Verujem u istoriju i neka njena kretanja. To je možda jedna devetnaestovekovna filozofija progresa, ali mi se čini da se uprkos svemu stvari kreću i proširuju se ti domeni slobode, nešto što je bilo u prikrajcima počinje da izlazi. Diskriminacija prestaje. Da li je to tehnološki doprinos interneta i neke proširene javnosti, ne znam, ali počev od prava žena, pa onda manjina, hendikepiranih, itd, da ne nabrajam, sve to polako prodire u život društva i u politiku i to se nekako širi. Čini mi se da je savladavanje diskriminacije nešto što obeležava naše vreme, uprkos svemu tome čime smo mi nezadovoljni. To znači istovremeno porast tolerancije i ja u to verujem, uprkos tome da smo demonstrirali netoleranciju i ubijanje i klanje ljudi, da ne pričam šta se sve dešavalo. I verujem, bez obzira na povremeno iskakanje istorije iz zglobova o čemu nam svedoči fašizam i sve što se dešavalo, da će se to i dalje dešavati.

Isto tako verujem da je nezaustavljiv proces integracija, a EU je jedna od tih koja podiže istovremeno te standarde na neki način u skladu sa svetskom istorijom i da mi, hteli ili ne, tu moramo ići.

Isto tako verujem da je nezaustavljiv proces integracija, a EU je jedna od tih koja podiže istovremeno te standarde na neki način u skladu sa svetskom istorijom i da mi, hteli ili ne, tu moramo ići. Samo je sad pitanje, što je govorio Seneka, hoćemo li toj sudbini pružiti ruku ili će ona da nas vuče po prašini, to je ceo problem.

Za mene je pitanje, kada ste pomenuli nešto, hvala Biseniću, ja zaista ne podnosim taj izraz političke elite, iz više razloga. Postoji nešto što se danas u svetu zbiva, i tu je demokratija kriva, ona nas malo izvitoperuje, a to je da je populizam postao forma političkog života i političkog takmičenja. Od Amerike koja je bila kolevka demokratije, pa do bilo kojih izbora vi ćete videti polako, zahvaljujući medijima i pogotovo tehnologiji kao što je televizija, itd, da su oni učinili politiku populističkom, demagoškom, a demagogija je varanje naroda, tako da se politika svodi negde na ono što se zove zavođenje naroda. To je loše. I tu naravno postoje korektivi, ne samo u civilnom društvu, nego moraju da postoje i institucionalni korektivi.

Kada pogledamo šta smo mi, dakle, kakvo smo mi to društvo, gde smo, užasne su se stvari desile i mi nemamo prava da budemo tako strogi i da kažemo: mi smo najgori, ovo je najgore, to što se desilo to je užas, itd. Desile su se u Rusiji gore stvari, užasno gore, a to je da su dželati postali danas magnati. Dakle, nema tih 10.000.000 žrtava, niko nije istinski rehabilitovan, a svi oni koji su ih tlačili danas su gospodari, dakle nema socijalne pravde.

Šta se kod nas dogodilo? Mi nemamo nikakav ozbiljan prikaz socijalne strukture ovoga društva. Zašto? Jer se to nigde ne radi legitimno. Vidite čoveka. On ima BMW, niti ima škole, razbojnik, lopov, šta god hoćete, on po stilu života ne može pripadati nekoj višoj klasi, ali po imetku koji ima on tamo pripada. Dakle, sve se nelegitimno dogodilo. Ovo društvo je opljačkano na razbojnički, lažni način, kako god hoćete, ogromne milijarde novca su se slile i one su se slile negde a vi ne znate i kada gledate privatizaciju, vi nemate pojma i posle se ispostavi da je to mogao biti general ili neki deseti čovek ili ministar ili bilo ko.

Struktura moći užasno utiče na politički život. Naš svet je siromašan, lako se korumpira, onda ostaju neke strukture koje ne možete pomeriti i onda neka nas ne čudi što to baš ne ide tako glatko kako bismo mi želeli da žurimo u Evropu.

Dakle, ta struktura moći užasno utiče na politički život. Naš svet je siromašan, lako se korumpira, onda ostaju neke strukture koje ne možete pomeriti i onda neka nas ne čudi što to baš ne ide tako glatko kako bismo mi želeli da žurimo u Evropu. E sad, pitanje je samo da li ovo što bi se nekada zvalo objektivne okolnosti opravdava situaciju. Ne, postoji taj subjektivni faktor gde smo takođe tanki, koji zavođenjem naroda rešava neke svoje partijske probleme, a ovo prepušta, pa ako se narod priseti sam on će tu nešto uraditi.

Čini mi smo da smo danas postigli bar nešto. Meni je žao što mnogi koje sam očekivao sa velikim zadovoljstvom nisu došli, da se ovde razvila jedna normalna polemika, ali ja ću nastojati da oni svakako u drugim temama dođu i učestvuju i da se tu nađu.

Ono što je sigurno važno je da smo se mi ipak ovde sastali, da smo ipak vodili jedan dijalog bez obzira što se nismo slagali, ili smo se mnogo više slagali, što bi rekla Ljilja, nego što je bilo poželjno, ali i u tom korpusu u kom izgleda da se potpuno slažemo nije sve tako, nego se nisu ni otvorile sve teme. O mnogim stvarima imamo različita stanovišta i treba da ih negujemo.

Hvala vam mnogo za vreme koje ste ovde potrošili i do viđenja za petnaest dana sa drugom

temom.

(Dragoljub Mićunović, predsednik Centra za demokratiju i programski urednik DPF)

(Beograd, 21. marta 2008)